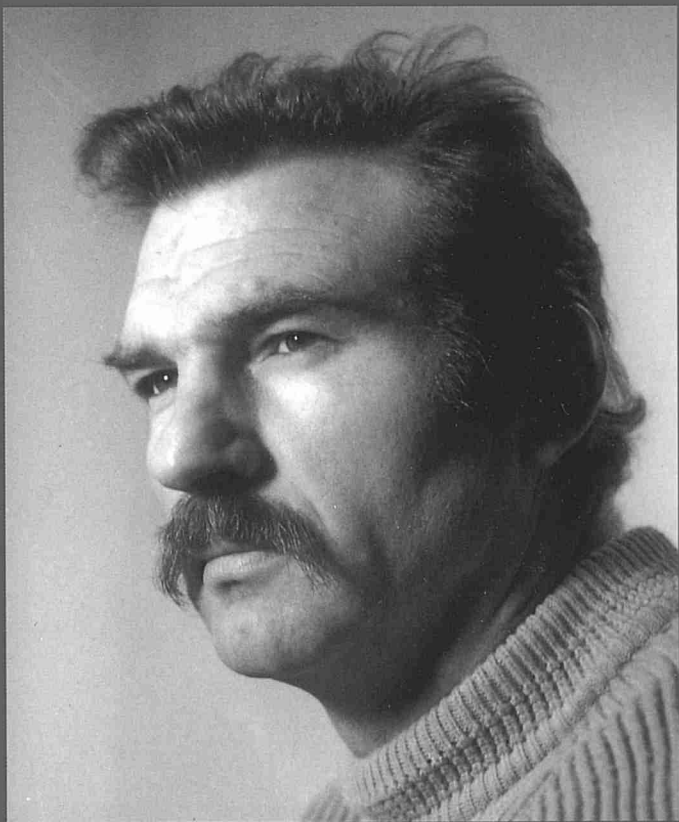

CĂLIN CĂLIMAN
ILARION CIOBANU

Călin Căliman

Ilarion Ciobanu

- 2010 -

Lucrare editată de
UNIUNEA CINEAȘTILOR din ROMÂNIA
Președinte Acad. Mihnea Gheorghiu

Consiliere editorială, selecție fotograme și coperti,
urmărire tipar: ing. regizor David Reu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a ROMÂNIEI

CĂLIMAN, CĂLIN

Ilarion Ciobanu / Călin Căliman. - București : Artprint, 2010

ISBN 978-973-7639-18-9

791.43(498) Ciobanu,I.

929 Ciobanu,I.

Fotografii personale din colecția familiei

Tipar ARTPRINT București
Tehnoredactare Sorin Gîrd

„Stilul e omul (și invers)”

Era o zi caldă din vara anului 2008, dacă țin minte bine, o duminică. Mă aflam la mânăstirea Horezu, unde se desfășura festivitatea de închidere a unui festival cinematografic provincial, la care participau câțiva dintre cineaștii noștri reprezentativi. Eram lângă regizorul Andrei Blaier, când cineastul m-a agrăit, cu o voce stinsă: „dimineată, la cinci, a murit Ilarion Ciobanu”. Vorbise, chiar atunci, cu Bucureștiul. Vestea ne-a îndoliat, tuturor celor care am aflat-o, ziua. Cu numai câteva zile înainte ne părăsise, tot pe nepregătite, un alt actor de geniu, Ștefan Iordache. În numai câteva zile, noi, cei rămași, am fost mai săraci cu doi dintre cei mai mari actori pe care i-a avut vreodată România. Ei făceau parte din însăși ființa noastră, pentru că (cel puțin în ceea ce mă privește) le-am urmărit, la pas, întreaga creație, de la primele începuturi, de acum aproape șase decenii, până la cele din urmă apariții publice. Am simțit, atunci, dintr-o dată, dincolo de imensul gol sufletesc, că viața mi-a încredințat o generoasă îndatorire morală: aceea de a contribui la prelungirea vieții de după moarte a imenșilor actori în vecinătatea cărora am fost, ca spectator devotat, peste jumătate de veac.

Despre Ștefan Iordache tocmai se publicase (cu câțiva ani în urmă) un bogat volum monografic, cartea Ludmilei Patlanjoglu „Regele scamator Ștefan Iordache”, cu accent prioritar, e drept, pe rolurile din teatru ale actorului, dar și cu referiri pertinente la personajele cinematografice ale interpretului (printre care Andrei Sabin din *Străinul* de Mihai Iacob, Mitică din *De ce trag clopotele Mitică?* de Lucian Pintilie, Mială din *Întoarce-te și mai privește o dată* de Dinu Tănase, Domnul Teodorescu din *Glissando* de Mircea Daneliuc, Prințul Lai Cantacuzin din *Noiembrie, ultimul bal* de Dan Pița, Șerban Saru-Sinești din *Cei care plătesc cu viața* de Șerban Marinescu, Mesagerul Puterii din *Hotel de lux* de Dan Pița, Victor Petrini din *Cel mai iubit dintre pământeni* de Șerban Marinescu, Profesorul de muzică din *Eu sunt Adam* de Dan Pița). Sunt recunoscător Uniunii Cineaștilor pentru că mi-a dat posibilitatea să-mi îndeplinesc fără întârziere îndatorirea morală față de un actor precum Ilarion Ciobanu și mulțumesc, deasemenea, din suflet minunatei doamne Marion Ciobanu, care mi-a facilitat acest demers publicistic. Faptul că îl consider pe Ilarion Ciobanu un actor unic nu este, nicidecum, o „figură de stil”, un atribut conjunctural: efectiv, Ilarion Ciobanu a fost un interpret (de excepție) dedicat exclusiv cinematografului, spre deosebire de toți ceilalți mari actori pe care i-am avut sau îi avem, care au fost, sau sunt, deopotrivă, emisari ai scenei și ecranului românesc. Poate că această unicitate

a fost și unul dintre principalele argumente ale celor care i-au înmănat actorului Ilarion Ciobanu, în 1995, „Premiul Centenarului”, acordat de revista „Noul Cinema” (după ce, în ediția anterioară, premiul revenise – post mortem – regizorului Jean Georgescu, cineastul născut o dată cu secolul 20, în 1901, și decedat, la 93 de ani, în primăvara anului 1994). Nu este la îndemâna oricui să dobândească acel „premiu al centenarului”, dar, neîndoios, actorul unic Ilarion Ciobanu l-a meritat. Într-un interviu din 1972 (acordat Evei Sîrbu), Ilarion Ciobanu aducea în discuție și motivele care l-au determinat să se dedice exclusiv filmului în viața sa actricească: „La 12 ani am intrat băiat de prăvălie, după care a urmat lunga caravană de meserii: hamal, țăran cu sapa, tractorist, miner, săpător, tâmplar, șofer, marinar, pescar și altele – că n-o să le înșirăm acum pe toate – până în 1958 când am dat examen la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică. Că am vrut să văd cum e și pe acolo. Mai încercasem și alte facultăți: construcții navale, mecanică, geografie, geologie și nu mi-a plăcut nicăieri. N-am absolvit Institutul pentru că am avut de ales între a face *Setea* și a urma IATC-ul. Adevărul e că mă cam plictisiseam în facultatea aia... Așa că m-am angajat electrician la Teatrul Municipal. După un timp am fost trecut pe post de «actor corp ansamblu» – lucru care m-a scârbit de teatru pentru toată viața... Pe urmă au venit celelalte roluri în film. Am fost țăran, de mai multe ori, am fost zidar, pescar, inginer, constructor,

șofer, ilegalist, șef de colectivă, meșter de șantier, iarăși pescar, am fost și strămoș, polițist. (...) Meseria asta nu necesită o pregătire specială, așa cum pretind alții. Ajunge să fii firesc. După aia vin mărunțișurile pe care le înveți cu timpul, cum ar fi să simți aparatul, să simți lumina, să simți relația cu partenerul, să înveți textul și toate celelalte. (...) Pentru mine personajele sunt ca niște rude moarte. Rude de la care, la timpul acela, am învățat câte ceva, care m-au bucurat sau m-au întristat, dar consider (nu ca alții, «despre morți numai de bine»), despre morți să nu mai vorbim”.

În comentariul revistei „Noul Cinema” consacrat lui Ilarion Ciobanu (distins cu Premiul Centenarului) se sublinia, pe bună dreptate: „Prin biografia sa el se înrudește cu marile vedete de peste ocean în a căror formație actricească un atu esențial este experiența de viață”, un atu într-adevăr esențial, după cum reiese, explicit, și din mărturisirea citată a actorului. Înainte, însă, de a parcurge biografia artistică a lui Ilarion Ciobanu, m-aș opri la câteva caracterizări mai mult sau mai puțin succinte făcute actorului de-a lungul anilor, în presa timpului. Mi-aș aduce aminte, înainte de alții, de un foarte înzestrat critic de teatru și film care ne-a părăsit, de tânăr, acum un sfert de veac (și de care doar cei din generația mea își mai pot aduce aminte), este vorba despre prietenul și colegul meu de la revista „Contemporanul” Aurel Bădescu, care scria următoarele în Magazinul special „Cinema 1975”, sub

titlul „Stilul e omul (și invers)”, despre Ilarion Ciobanu: „Actorul cel mai ușor de caracterizat, la prima vedere (...). Două vorbe și o tușă apăsată – portretul este gata. Într-adevăr, actorul acesta dintr-o bucată (*Setea* – 1960, *Răscola* – 1965, *Pădurea pierdută* – 1971, *Cu mâinile curate* – 1972 îmi vin pregnant în minte) ispitește la caracterizări scurte și directe, așa cum scurte și directe îi sunt vorbele și firea în filme. E ceva «morose» în prezența lui, un «morose» absolut extraordinar, din care acest admirabil actor a avut inteligența, flerul de a-și face un stil, interpretul (...) șochează, impune, «zgârie» ochiul, printr-o perpetuă, imensă și liniștită, ca un fluviu, monotonie exterioară a mijloacelor. Sub această mască se ascunde (...) o personalitate actricească din cele mai puternice, atât de puternică încât de multe ori confruntarea cu adversarii devine inutilă...”. Țin să subliniez faptul că am ales această primă caracterizare nu numai pentru că ea aparține unui prieten de altă dată (pe nedrept uitat astăzi!) ci pentru că mi se pare a fi o schiță de portret foarte personală, dar și teribil de adevărată a „minunatului” actor. Aș apela, apoi, la câteva argumente ale „meșterului” nostru într-o critică cinematografică D.I. Suchianu, care în studiul „Actorii noștri” din volumul colectiv „Cinematograful românesc contemporan 1949-1975” scria următoarele: „Azi, cinematografia noastră înregistrează o lungă listă de actori de o perfecție egală. Îi enumăr aici, nu în ordinea alfabetică, nici în ordinea vârstei, nici în ordinea

valorii (de vreme ce-s cam egali), ci în ordinea care îmi vin în minte. Bărbați: Ilarion Ciobanu, Ștefan Ciobotărașu, Grigore Vasiliu-Birlic, Sebastian Papaiani, Radu Beligan, Emanoil Petruț, George Constantin, Cornel Coman, Geo Barton, Ion Caramitru, Florin Piersic, Amza Pellea, Colea Răutu, Octavian Cotescu, Toma Caragiu, Ion Besoiu, Dem Rădulescu, Dan Nuțu, Ion Dichiseanu, Marcel Anghelescu, Iurie Darie, Ștefan Mhăilescu-Brăila, Sergiu Nicolaescu, Gheorghe Dinică, Mircea Albulescu. Femei: Eliza Petrăchescu, Eugenia Bosânceanu, Silvia Popovici, Gina Patrichi, Adela Mărculescu, Anna Szeles, Leopoldina Bălănuță, Ioana Bulcă, Margareta Pogonat, Draga Olteanu, Margareta Pâslaru, Violeta Andrei, Dana Comnea...”. Să ne întrebăm de ce primul nume care i-a venit în minte ilustrului critic a fost Ilarion Ciobanu? În același studiu, analizând jocul lui Ilarion Ciobanu, D.I.Suchianu făcea următoarele observații, nuanțate și subtile: „Una din marile calități ale actorului e să fie perfect și diferit în roluri perfect diferite. Încă și mai interesant când, în aceeași poveste el întruchipează două personaje, uneori chiar opuse. Și încă mai mare îi va fi arta când două suflete contrare sălășluiesc în același personaj, ca „două inimi în același piept” cum spunea doctorul Faust. Asta s-a întâmplat cu Ilarion Ciobanu, în filmul lui Mihnea Gheorghiu (ca scenarist, **n.m.**) *Pădurea pierdută*: același om, înainte și după schimbarea la față consecutivă unui mare traumatism moral. Tot el, într-un alt film (*Capcana*)

persiflează neîncetat pe o tânără activistă care, chiar și când strănută, se exprimă în lozinci. Dar fata e sinceră, entuziastă. Ilarion Ciobanu, în aceeași frază, o și zeflemisește, o și stimează. Aceste duplicități sunt valori scenice de înaltă calitate”... Scenice? Le-aș spune filmice. Oricum, observațiile criticului, chiar dacă unele frizează amănuntul, mi se par pertinente, foarte utile discuției de față. Într-un alt studiu din volumul amintit, studiu intitulat „Valori interpretative”, aflăm și un punct de vedere al criticului Magda Mihăilescu: „Norocos, într-o meserie unde hazardul își face de atâtea ori de cap, pare a fi Ilarion Ciobanu care, de la debutul său din *Setea* (1960) nu a întâlnit – cu unele rare excepții, în *Omul de lângă tine*, *Vremea zăpezilor*, *Războiul domnițelor* – decât partituri capabile să pună în valoare o anumită îndârjire mocnită, care constituie suportul moral al tuturor eroilor săi (*Cartierul veseliei*, *Răscola*, *Columna*, *Frații*, *Asediul*, *Pădurea pierdută*). Ultimele lui filme – scria autoarea în 1975, n.m. –, cele din seria istorico-polițistă semnate de Sergiu Nicolaescu și Manole Marcus, ne-au descoperit și un alt Ciobanu, actorul care, de la Mitru Moț la Mihai Roman a învățat să zâmbească nu numai din colțul gurii, ci și din inimă”...Mi-a reținut atenția și un comentariu al Sandei Faur din „Almanahul Cinema '70” despre „tot felul de tăceri” ale actorului Ilarion Ciobanu: „Pentru portretul lui Ilarion Ciobanu nu-ți sunt trebuincioase cuvintele (nici lui, de altfel). Ciobanu a învățat de mult să

vorbească cu tăceri: cu tot felul de tăceri, cu tăceri surde strângând vorbele înlăuntrul lui, ca sub presiune; cu tăceri moi, ce ascund blândețe sub coajă; cu tăceri ce prevestesc furtunile și cu tăceri ce-ți aduc pacea în suflet; cu tăcerile iubirii târzii care oricum nu-și găsește cuvintele și cu tăcerile înspăimântătoare ale răzbunării. În tăcerile acestea vorbesc ochii lui Ciobanu, ochii în care se aprind tot felul de lumini și alunecă tot felul de umbre, vorbesc mâinile lui mari și grele, vorbește mersul lui apăsător, greu, de bărbat ce și-a luat pe umeri grijile oamenilor. Pentru portretul lui Ciobanu, cioplitorul ar lua în mână săculea, s-ar afunda adânc în pădure și acolo ar căuta printre copaci, copacul cel înalt și puternic, ar bate cu degetul în carnea lemnului, să afle dacă inima îi e încă vie și dacă ar veni răspunsul bun, s-ar apuca să-l cioplească, dalta nu ar căuta nuanțe, și acolo, cu rădăcinile încă sorbind seva pământului, am avea un fel de duh al locurilor, un duh cu chipul, și forța, și îndărătnicia, și bunătatea oamenilor locului”. Dincolo de metafore, avem încă o dovadă elocventă că „stilul e omul (și invers)”. Pentru a găsi argumente în același sens, mă întorc la regizorul Andrei Blaier, cel de la care am aflat vestea plecării dintre noi a lui Ilarion Ciobanu, regizorul care l-a distribuit frecvent pe actor în filmele sale (vezi *Apoi s-a născut legenda*, *Trepte pe cer*, *Fapt divers*, *Râdeți ca-n viață*, *Bătălia din umbră*, *Crucea de piatră*, *Terente, regele bălților*) și care scria atât de frumos despre omul și actorul Ilarion Ciobanu în

„Magazinul estival Cinema '81”: „Ilarie este unul din prietenii mei apropiați. Ne-am cunoscut lucrând. Îl știam de pe când nu juca în filme, îl vedeam prin săli de sport, stând fără să facă nimic, ore în șir. Dar nu ne-am cunoscut decât mult mai târziu, la *Legenda*. De-atunci am lucrat deseori împreună, cu o bucurie pe care o sper și a lui. Rar am întâlnit un caracter mai ferm. Ilarie e tipul omului «dintr-o bucată», o bucată uriașă de piatră... El nu «joacă» în filme, ci doar comunică niște gânduri prin intermediul filmului, ne povestește ceva din viața lui. Nu se consideră un interpret, nu iubește eforturile de compoziție actricească. «Vreți să fiu în filmul vostru, luați-mă așa cum sunt, probabil de aceea aveți nevoie de mine» – pare a spune. Nu poate să «interpreteze» oameni pe care nu-i iubește. Totul la el e drămuț cu măsura comportării sale în viață. Nici în glumă nu-i poți cere să facă pe film un lucru pe care nu-l poate face în viață, să mintă, să ascundă, să înșele. Nici să ierte, dacă el consideră că ceva nu poate fi iertat. De aceea el a impus în filmul nostru, dincolo de înfățișarea lui, un tip moral care-i seamănă foarte mult. Nici micile deghizări nu le suportă. De fapt, nici nu le poate asculta, dar mite înțelege. O dată m-am străduit o dimineată întreagă să-i explic că trebuie să poarte șorț într-un film. Nu se putea imagina într-o asemenea postură, gătind în bucătărie pentru fiul său. Pentru că el nu vrea să intre în pielea nici unui personaj, ci vrea să le aducă pe toate la el. Cei ce nu-l cunosc bine îl cred dur, violent.

Ilarie e însă un bărbat de o mare blândețe. Liniștitor și echilibrat, inteligent și veșnic nefericit, are un soi de vocație a nemulțumirii de sine, care poate părea unora mai superficiali un capriciu sau o joacă. Forța lui Ilarie stă în demnitatea lui, în cinstea lui desăvârșită. Are puține bucurii, dar pe acelea le stoarce cu încrâncenare, până când uită că îi e bine. E fericit când scrie. În scris îl descoperi cel mai exact, așa cum este, vechi nefericit sentimental și justițiar. Marele vis al lui Ciobanu este să aibă o barcă cu pânze și să hălăduie cu ea pe marea care l-a însemnat definitiv și cu care seamănă grozav. Mi-a descoperit odată cum arată simplu și limpede acest vis al său, într-un port îndepărtat, plin de vapurașe. Ne leagă frumoase amintiri. Am uitat amândoi certurile noastre, nu puține. Ne-am certat rău când i-am pretins, totuși, la filmare, să-și pună șorțul acela. L-am văzut mai târziu, împăcați, seri de-a rândul, râzând fericit, punându-și șorțul seara, acasă, să-și navigheze urmașul, micul Chim, în marea din cada de plastic...”. Sigur, astfel de mărturii și comentarii ar putea „rula” la nesfârșit; opresc, însă, aici șirul opiniilor despre omul și actorul Ilarion Ciobanu, considerând că ele pot constitui un prielnic „cadru general” pentru discutarea biografiei artistice a acestui atât de singular reprezentant al artei interpretative românești. Merg, așadar, mai departe, reținând ca punct de plecare ideea că „stilul e omul (și invers)”...

De la Mitru Moț la Petre Petre

Dicționarele sunt, îndeobște, succinte și reci. În ghidul bio-filmografic „1234 cineaști români” de Cristina Corciovescu și Bujor T. Rîpeanu, despre Ilarion Ciobanu se spun următoarele: „Actor (Ciucur-Menjir, Tighina, 28 octombrie 1931). Carieră dedicată exclusiv cinematografului. Personajele sale pozitive, adesea unidimensionale, îmbină forța morală cu cea fizică, inteligența frustă cu reacția impulsivă. Din 1983, la Studioul Al. Sahia, realizator de scurtmetraje utilitare”. Sunt amintite, apoi, câteva premii naționale ale actorului (pentru filme precum *Vremea zăpezilor*, *Răscoala*, *Asediul*, *Frații*, *Ultimul cartuș*, *Conspirația*, *Departee de Tipperary*) și este menționată filmografia sa interpretativă (care conține, numărate, 55 de titluri). Chiar dacă primul mare rol cinematografic al lui Ilarion Ciobanu a fost, efectiv, Mitru Moț din *Setea*, pentru a respecta adevărul istoric, să notăm faptul că, înainte de acest rol, actorul a fost solicitat în primul film realizat singur de Manole Marcus, scurtmetrajul *Într-o dimineață după ploaie* (până atunci regizorul lucrase în „tandem” cu Iulian Mihu, la filme precum *La mere* și *Viața nu iartă*), un film „datat” 1959. În

mai 1961, regizorul Mircea Drăgan prezenta pe ecrane, în premieră, *Setea*, ecranizarea romanului cu titlu omonim de Titus Popovici, în care Ilarion Ciobanu deținea rolul lui Mitru Moț, personaj devenit emblematic în cariera actorului. (Cu încredința cititorului, voi recurge, în această paranteză la o observație „tehnică”: multe surse filmografice – unele citate de mine chiar în acest volum

datează filmul *Setea* în anul 1960, referindu-se la „anul producției”; eu voi apela, în acest volum, exclusiv la „data premierei” în cazul filmelor citate). Acțiunea filmului *Setea* se petrece în „primăvara fierbinte” a anului 1945 și chiar dacă ideologia filmului poate părea discutabilă azi (sau chiar reprobabilă, cum se întâmplă cu multe alte filme care datează din anii „obsedantelor decenii”), evenimentele evocate în acest film cu solide valențe realiste vorbesc explicit despre spiritul unui timp. Întors de pe front, țăranul nevoiaș Mitru Moț (Ilarion Ciobanu) nu mai vrea să fie sluga țăranului înstărit Gavrilă Ursu (George Calboreanu), ba mai mult, se îndrăgostește de fiica acestuia, Iuliana (Flavia Buref). După ce asistă, într-o zi de târg, la o demonstrație soldată cu destituirea pretorului fascist și după ce află că țăranii vor să împartă pământurile baronului Papp de Zerind (Jules Cazaban), Mitru Moț se întoarce în satul său, unde, ajutat de prietenul său Petre (Sandu Sticlaru), se autoinstalează primar, îl cunoaște pe „delegatul de la centru” Ardeleanu (Colea Răutu) și, împreună, parcurg și determi-

nă întâmplările timpului, „colorate” cu tensiunile luptei de clasă și cu aventurile reformei agrare. Despre natura personajului central Mitru Moț vorbesc câteva replici ale sale, în special aceea dinspre final, ca răspuns la reproșul delegatului de la centru că s-a autoinstalat primar fără să fie membru de partid: „Știți, eu deocamdată mi-s membru de partid numai cu sufletul...”. Hazliu este și „stilul” prietenului său Petre, care se desparte de trecut râzând: „Ádio, mă, ádio!” spune el la izgonirea jandar-mului Gociman, o replică pe care spectatorii filmului au preluat-o și au utilizat-o în dialogurile stradale. De la primul rol într-un film de lung metraj, actorul s-a identificat cu personajul, Ilarion Ciobanu a devenit Mitru Moț și Mitru Moț a devenit Ilarion Ciobanu, lăsându-se impresia că Titus Popovici a scris rolul special pentru Ilarion Ciobanu. În decembrie 1962 ieșea pe ecrane un nou film cu Ilarion Ciobanu în rol principal: el era inginerul Popescu în debutul cinematografic al regizorului Horea Popescu cu filmul *Omul de lângă tine*, pornit de la piesa de șantier a lui Paul Everac „Ochiul albastru” (ochiul albastru fiind lacul de acumulare al hidrocentralei de la Bicaz). Nu este deloc lipsit de semnificație faptul că lui Ilarion Ciobanu regizorul i-a rezervat rolul simbolic al „omului de lângă tine”, regizorul Horea Popescu fiind încă o dată inspirat, propunând în prim-planul acțiunii un cuplu exemplar: Silvia Popovici (Corina)-Ilarion Ciobanu (inginerul Popescu), întreg filmul fiind o retros-

pecție pornită după un accident de circulație căruia îi cade victimă chiar inginerul Popescu, pe care tovarășa sa de viață, Corina, îl însoțește într-un avion sanitar în zbor spre București, prilej de „revedere” a întâmplărilor uneori dramatice ale tramei. În filmul *Lupeni '29* de Mircea Drăgan (ieșit pe ecrane în februarie 1963), Ilarion Ciobanu este un personaj-scânteie, tânărul Dăneț care își încurajează tovarășii greviști, și e prima victimă a represiei, el fiind împușcat de însuși Procurorul sosit să „rezolve” situația (Fory Etterle), ca un semnal al masacrului ce va urma. Mi se pare semnificativ faptul că, la scurtă vreme după *Setea*, regizorul Mircea Drăgan l-a reluat pe Ilarion Ciobanu într-un alt film al său, de data aceasta bazat pe un puternic „personaj colectiv”, mizând, desigur, pe capacitățile de individualizare ale actorului, atât de necesare într-un asemenea gen de film. Cam în aceeași perioadă ieșea pe ecrane un alt film cu Ilarion Ciobanu în prim-planul distribuției, *Cinci oameni la drum*, un film regizat de Mihai Bucur și Gabriel Barta, scris de Nicolae Țic, Radu Cosașu și Gabriel Barta. Profit de acest fapt pentru a ne aduce aminte de regizorul Gabriel Barta, un cineast de o sensibilitate ieșită din comun, documentarist la origine, dar plecat mult prea devreme dintre noi, de mult, la numai 49 de ani (ca și soția sa, superba regizoare de filme documentare, Dona Barta, a cărei existență efemeră s-a încheiat la 46 de ani). Neîndoios, pentru Ilarion Ciobanu, apropierea de un cineast precum

Gabriel Barta, la realizarea acestui film, a constituit o experiență pozitivă la început de carieră interpretativă: în *Cinci oameni la drum*, Ilarion Ciobanu era Crăciun, un personaj care se integra într-o brigadă itinerantă de sudori condusă de Mihai Ionescu (Lazăr Vrabie), un sudor cu care avusese niște conflicte cu ani în urmă, din pricina unor nesăbuitețe din tinerețe. Momentul de căință al lui Crăciun pentru faptele reprobabile din trecut reprezintă un punct culminant al tensiunii psihologice din film, personajul trecând, totodată, prin stări sufletești extreme (întru câtva „atipice”) în relația sa sentimentală cu Viorica (Rodica Tapalagă), pe care și-a pus pecetea, simt, și Gabriel Barta, unul dintre autorii filmului. Încheiat cu un meritat – i-aș zice – happy end, acest cam „uitat” (din păcate) film „neorealist” propune și alte câteva portrete ale celor „cinci oameni la drum” (și ale apropiaților lor) creionate de Ion Ciprian, Victor Rebengiuc, Aurel Cioranu, Lucia Mara, Dana Comnea... Al doilea episod dintr-un triptic – realizat de regizorul Manole Marcus, pe scenarii la care a colaborat cu Ioan Grigorescu (după *Străzile au amintiri* și înainte de *Canarul și viscolul*) –, filmul *Cartierul veseliei* a avut premiera în octombrie 1965, și Ilarion Ciobanu era Gheorghe 2, un tânăr dintr-o familie muncitorească (tatăl, Gheorghe Gheorghe, era Toma Caragiu, iar Mama, Tanți Cocea), a cărei ibovnică, Cecilia (Viorica Farkas) era fata cârciumarului din cartier, dintr-o mahala bucureșteană, adică, a anilor

interbelici, ironic numită un „cartier al veseliei”. Personajul lui Ilarion Ciobanu are „partea sa de vină” în conflictele sociale ale acestui film considerat „politic”, marcat evident, și el, de „semnele timpului”. La scurtă vreme după premiera bucureșteană (martie 1966), filmul lui Mircea Mureșan *Răscoala* era distins, la Cannes, cu premiul „Opera Prima”: Ilarion Ciobanu, în personajul cu nume simbolic Petre Petre (devenit emblematic nu numai pentru actor ci și pentru cinematografia națională), a atins o altă culminație a carierei sale actricești, Petre Petre, în interpretarea lui Ilarion Ciobanu, fiind un personaj cum s-a scris la premieră – „stăruitor în priviri, ponderat în mișcare, plămădit parcă din lut și piatră”. Romanul lui Liviu Rebreanu, scenarizat de Petre Sălcudeanu, și-a păstrat și pe ecran caracterul de frescă a lumii rurale românești din primul deceniu al veacului XX, extrăgând, dintr-o amplă materie narativă câteva filoane epice și câteva personaje, aduse în prim-planul tramei cinematografice: Petre Petre, exponent al unei întregi clase sociale, boierul Miron Iuga (basul Nicolae Secăreanu), fiul acestuia, Grigore Iuga (Ion Besoiu), frumoasa Nadină, soția acestuia (Adriana Nicolescu), Serafim Mogoș (Matei Alexandru), Stan Marin (Ernest Maftei), Baloteanu (Constantin Codrescu), Boiangiu (Sandu Sticlaru), Anton Nebunul (Emil Botta), Cosma Butuc (Colea Răutu), Leonte Tarabă (Gheorghe Trestian)... Filmul este gândit în crescendo, enumerând etape distincte ale

răscoalei țărănești din 1907, de la pregătirea ei, la desfășurare și înfrângere (țărani răsculați și soldații înarmați sunt față în față la ceasul fatidic al deznodământului). În analiza sa din „Arta narațiunii în filmul românesc”, criticul Ioan Lazăr face, pe bună dreptate, următoarele constatări: „Obsesia fundamentală a eroilor cărții pământul – își găsește în opera filmică variate ipostaze: la nivelul obiectual, narativ, stilistic. Pământul își revendică, în primul rând, funcția semantică de corolar: despre pământ discută toate personajele, de la boieri la văduve și nebuni; aparatul descoperă pe câmp silueta nocturnă cadaverică a boierului Iuga, Petre strânge țărâna în pumn cu o mișcare tandră, neverosimilă; venind la București, țărani din Amara îi aduc Nadinei o traistă de pământ, s-o înduioșeze”. Aș adăuga la aceste trimiteri secvența dinspre final a filmului, cu Nadina, fugărită de Petre Petre, alergând goală pe câmpul proaspăt arat și pierzându-se în zare. Sunt și alte câteva secvențe antologice în film, printre care „capitolele” metaforice *dezghețul* și *hora*, la reușita cărora, pe lângă interpreți, un rol determinant îl au operatorul de imagine Nicu Stan, compozitorul Tiberiu Olah, scenograful Marcel Bogos, autoarea costumelor Nelly Merola...Pe tot parcursul intrigii, personajul lui Petre Petre admirabil „desenat” de Ilarion Ciobanu, joacă un rol esențial, atât în momentele tensionate ale răscoalei propriu-zise cât și în intermezzo-urile poetice, de tihnă sufletească ale eroului. Încă o dată, personajul și

interpretul se confundă, Ilarion Ciobanu devine Petre Petre și Petre Petre devine Ilarion Ciobanu, cum se petreceau lucrurile și cu Mitru Moț, personajul principal din *Setea*, astfel încât putem considera aceste două roluri drept culminații ale începutului de carieră cinematografică a lui Ilarion Ciobanu. Argumente primordiale ale sintagmei „stilul e omul (și invers)”...

Apoi s-a născut legenda...

La scurtă vreme după personajul cu nume simbolic Petre Petre din *Răscoala*, Ilarion Ciobanu avea să fie Pavel Pavel (alt personaj cu nume simbolic) în cel mai valoros, cred, film al regizorului Gheorghe Naghi, *Vremea zăpezilor* (cu premiera în octombrie 1966), un film scris de doi prozatori fermecători, Fănuș Neagu și Nicolae Velea. Din mai multe puncte de vedere, mi se pare că este vorba despre un film care merită o reconsiderare peste ani: întâi, pentru că regizorul trece, cu acest film (și cu filmul anterior, *Lumină de iulie*) de la comedia ocazională la filmul cu filon realist, apoi pentru că scenariul propune un material factic bogat, cu resurse de viață credibile, cu un conflict accentuat (în care se înfruntau, practic, două concepții de viață, una curată, cinstită, refuzând compromisul, concesiile existențiale, cealaltă provenind din mentalități egoiste, dominate de răutate și dușmănie), și, nu în cele din urmă, pentru că regizorul reușea, cu ajutorul operatorului de imagine (aceiași Nicu Stan) remarcabile imagini metaforice, în ton cu însuși titlul filmului (vremea zăpezilor, „setea de alb” exprimă, firește, aspirația spre puritate); conflictul însuși se structurează pe această premisă: „unul din noi nu va apuca

zăpada” îi spune Achim (Toma Caragiu) lui Pavel, aceștia doi fiind protagoniștii înfruntării tăioase de pe ecran. Remarcabil este și faptul că atmosfera specifică unui sat din Bărăgan, surprinsă și de Panait Istrati în scrierile sale, dobândește, pe ecran, consistență realistă și poetică. Pentru rolul lui Pavel Pavel din *Vremea zăpezilor*, Ilarion Ciobanu era distins cu premiul de interpretare al festivalului de la Mamaia din 1966 (ce vremuri!), în timp ce partenera sa, Monica Ghiuță (actriță la ora debutului cinematografic, în rolul Giei) primea și ea o „diplomă pentru debut”; mai jucau în film Ștefan Mihăilescu-Brăila (Morogan, tatăl Giei), Sebastian Papaiani (Valeraș), Vasilica Tastaman (Atena), Lelia Columb (Fira), Mihai Mereuță (Andrei), Colea Răutu (Oprișan), Iulia Vraca (Panțaula), Alexandru Lungu (Bolborică) și Gheorghe Naghi însuși (Furnal)... Următorul rol „de zile mari” al lui Ilarion Ciobanu a fost Gerula, din *Columna*, film cu distribuție internațională, regizat de Mircea Drăgan și scris de Titus Popovici (cu premiera în noiembrie 1968), o continuare, de fapt, a filmului *Dacii*, regizat de Sergiu Nicolaescu. Este evocată în film perioada care a urmat cuceririi romane (106-111 d.Ch.). Comandantul teritoriului cucerit de romani este Tiberius (Richard Johnson), care se căsătorește cu daca Andrada (Antonella Lualdi), ei au și un copil, dar deznodământul poveștii lor de dragoste va fi tragic: Gerula – orbit de ura împotriva celor care i-au îngenunchiat poporul – îl va uci-de pe Tiberius. Este ultima înfruntare dramatică – o suge-

rează filmul – înainte ca personajele istorice să fie săpate în columnă, columna nașterii poporului român. De altfel, în ultimele secvențe ale acțiunii, Gerula, îmbătrânit și împăcat, îi fâgăduiește lui Traianus, fiul lui Tiberiu și al Andradei, că-l va învăța meșteșugul armelor pentru a apăra pacea locuitorilor acestor ținuturi. Personajul lui Gerula, în interpretarea lui Ilarion Ciobanu, devine în film (după sinuciderea lui Decebal, când acesta își vede compromise șansele pe câmpul de luptă) un adevărat simbol al invincibilității – al dârzeniei și al eroismului, împinse până la fanatism. „Personaj antologic al filmelor noastre istorice – scria criticul Ioan Lazăr în volumul „Aventurierii și inocenții cinematografului” – beneficiind și de o interpretare pe măsură, adică excepțională, datorată lui Ilarion Ciobanu, aici în unul din cele mai bune roluri ale bogatei și prestigioasei sale cariere, Gerula poartă un nume sintetizând forța și dinamismul unui bărbat «înghețat» într-o condiție impusă din afară, de a cărei putere, în cazul de față puterea cuceririi romane în Dacia, nu e suficientă spre a-l distruge”. Și, mai departe adaugă: „E umbra lui Decebal din ultimele clipe de viață ale regelui și jură să-l continue, să nu trădeze până la moarte pe marii bărbați ai Daciei. Fața încadrată de o barbă neagră și țepoasă, purtând o căciulă nu prea înaltă, privire vie, tăind ca sabia, agilitate de felină, îndrăzneală infinită, sentimentul că nu-l va clinti nimeni, niciodată, din locul și din credința alor săi, Gerula e un martor al sintezei istorice din care s-a ivit poporul român”. Ilarion Ciobanu

face parte în *Columna*, dintr-o distribuție internațională de excepție – în afara actorilor amintiți mai jucau în *Columna* Amedeo Nazzari (Traian), Ștefan Ciobotărașu (Ciungul). Amza Pellea (Decebal), Gheorghe Dinică (Bastus), Florin Piersic (Sabinus), Emil Botta (Marele Preot), Franco Interlenghi (Optimus), Sidonia Manolache (Zia).

În filmografia actorului Ilarion Ciobanu a urmat întâlnirea cu regizorul Andrei Blaier (de care am amintit), în filmul *Apoi s-a născut legenda*, cu premiera în februarie 1969, un film „de șantier” , dar mai original decât altele similare, fiind vorba despre un șantier itinerant, construcția unei conducte, fapt care presupunea schimbarea permanentă a locului de muncă. Regizorul Andrei Blaier, împreună cu scenaristul Constantin Stoiciu porniseră, în filmul anterior, *Diminețile unui băiat cuminte*, o adevărată ofensivă a firescului și sincerității în spațiul filmului românesc de actualitate. Cei doi și-au continuat demersul în *Apoi s-a născut legenda*, un film „în două personaje principale”, care a lansat un antologic cuplu cinematografic, Ilarion Ciobanu (maistrul Redea, în film)-Margareta Pogonat (Nuța Crișu). Autorii pun în discuție, practic, „legenda” unei permanente goane după himere, viața ca o trudă, ca o trudă continuă, fără răgazul unor clipe de liniște sufletească, de fericire. Ilarion Ciobanu, în rolul maistrului Redea, recurge la expresive momente de interiorizare. După cum o spune actorul însuși, în propria „fișă de creație” , în filmografia lui Ilarion Ciobanu a urmat un „rol episodic”, în filmul

lui Mircea Mureșan *Baltagul* (cu premiera în octombrie 1969), acest rol episodic fiind chiar acela al lui Nichifor Lipan, oierul în căutarea căruia pornește legendarul personaj al Vitoriei Lipan (în interpretarea actriței italiene Margarita Lozano), în filmul generat de romanul cu titlu omonim al lui Mihail Sadoveanu. Un personaj „de culoare” realizează, apoi, Ilarion Ciobanu în filmul *Războiul domnițelor*, scris de Alecu Ivan Ghilia, după o veche legendă românească, unde este căpitanul moldovean Ghindă, care jinduște la tronul Moldovei și trece prin tot felul de întâmplări dramatice – este îngropat de viu, salvat de iubita sa Ioana (Ioana Drăgan), fiind, apoi, ucis, de către același personaj feminin –, printre ceilalți interpreți numărându-se Ștefan Ciobotărașu (Șendrea), Ilinca Tomoroveanu (Domnița străină), Amza Pellea (Ștefan), Matei Alexandru (Toma)... Într-un alt film al regizorului Gheorghe Naghi, filmul de război *Doi bărbați pentru o moarte*, scris de regizor în colaborare cu scriitorul Sütő András, Ilarion Ciobanu are un rol tensionat, acela al săteanului Pavel Costan, aflat într-o dispută psihologică cu prietenul său maghiar, Demeter (interpretat de Matei Alexandru), ambele personaje având un destin tragic. Mai apar în film Monica Ghiuță (Mariska), Ferencz Bencze (Brunetul), Eliodor Kiss (Blondul), Erzsebet Adam (Ana)... Un personaj istoric atent individualizat a realizat Ilarion Ciobanu în filmul *Mihai Viteazul* de Sergiu Nicolaescu, după scenariul lui Titus Popovici (cu premiera în februarie 1971): era Stroe Buzescu, unul

dintre cei trei frați Buzești aflați în slujba Domnitorului, alături de Septimiu Sever (Radu Buzescu) și Florin Pier-sic (Preda Buzescu), personaje cu rolul lor în desfășurarea intrigii, într-o distribuție impresionantă din care mai fac parte Amza Pellea (Mihai Viteazul), Olga Tudorache (Doamna Teodora), Ioana Bulcă (Doamna Stanca), Irina Gărdescu (Rossana), Mircea Albulescu (Popa Stoica), Ion Besoiu (Sigismund Bathory), Emmerich Schäffer (Basta), Gyorgy Kovacs (Andrei Bathory), Sergiu Nicolaescu (Selim Pașa), Maria Clara Sebok (Crisiana Bathory), Nicolae Secăreanu (Sinan Pașa), Aurel Rogalschi (Rudolf)... În luna mai a anului 1971 ieșea pe ecrane filmul lui Gheorghe Vitanidis *Facerea lumii*, cu scenariul lui Eugen Barbu (care pornea de la romanul său cu titlu omonim), un film în care Ilarion Ciobanu nu avea un rol tocmai de prim-plan (protagoniștii erau Colea Răutu, Irina Petrescu, Liviu Ciulei, Virgil Ogășanu, Matei Alexandru, Clody Bertola), era Pintea, un personaj care avea, totuși, un cuvânt de spus în desfășurarea unei intrigii cu suspansuri psihologice, alături de Toma Caragiu, Dan Ionescu, Marga Barbu, Vera Proca-Ciortea, Eugenia Bosânceanu, Mitzura Arghezi... Rol principal avea Ilarion Ciobanu în filmul lui Mircea Mureșan *Asediul* (cu premiera în august 1971), pe un scenariu la care regizorul a colaborat cu prozatorul Corneliu Leu, pornind de la romanul acestuia „Puterea”: îl aflăm pe actor în rolul prefectului Drăgan (unul dintre rolurile pentru care era distins cu premiul de interpretare masculină acordat de

ACIN în 1971, alături de rolul din filmul următor, *Frații*), un prefect ales de „forțele populare” în iarna anului 1945 și având de înfruntat acțiuni violente ale „reacțiunii”. Nu-mai că reacțiunea de ieri a fost, în mare parte, reabilitată peste timp, deci din punct de vedere ideologic filmul apare ca „datat” astăzi: este un adevăr pe care nu-l putem ocoli, chiar dacă recunoaștem în film valori cinematografice și interpretative durabile. Cum spuneam mai sus, premiul de interpretare care i-a revenit lui Ilarion Ciobanu în 1971 i-a fost acordat și pentru rolul Ilarion din filmul *Frații*, de Mircea Moldovan și Gică Gheorghe (prezentat pe ecrane în septembrie 1971). În *Frații*, Ilarion Ciobanu, în postura unui președinte de cooperativă agricolă de producție, avea o înfruntare permanentă cu fratele său, Trandafir (Emanoil Petruț), abia ieșit din pușcărie, dar și cu o parte a sătenilor care îl suspectează de nereguli în gestionarea colectivei pe care o conduce. În capitolul consacrat actorului Emanoil Petruț din volumul „Actori care nu mai sunt”, Eva Sîrbu scrie următoarele despre Ilarion Ciobanu: „În acel film ce avea să iasă pe piață cu titlul *Frații*, era vorba chiar despre doi frați: unul, președinte de colectivă, celălalt șofer de camion, încurcați într-o poveste de ură și răzbunare. Ilarion Ciobanu era...Ilarie, Președintele de colectivă, fratele cel bun. Petruț era Trandafir, fratele cel rău. Ilarion Ciobanu era obișnuit să fie omul bun, așezat, corect, muncitor, nu-l deranja deloc ipostaza și rolul i-a mers mănășă. Pentru Petruț, însă, Trandafir era ocazia mult visată să iasă din acea

stereotipie regizorală care îl exaspera...”. Să facem și precizarea că acel Premiu ACIN de care vorbeam a fost acordat ex aequo protagoniștilor din *Frații*, Ilarion Ciobanu și Emanoil Petruț. Rol principal avea să aibă Ilarion Ciobanu și în filmul regizorului Andrei Blaier *Pădurea pierdută* (cu premiera în martie 1972), un film scris de Mihnea Gheorghiu, o dramă petrecută într-un sat dunărean pe vreme de război, în care actorul era Pavel, în două ipostaze diametral opuse, un personaj aflat într-o confruntare continuă – ca în filmul anterior – cu fratele său, trecând și printr-o tensionată aventură conjugală, printre interpreții filmului fiind și Cornel Patrichi (fratele său Simion), Adriana Ionescu (Lia, care-l părăsește pe Pavel, chiar în timpul nunții), Leni Pințea-Homeag (Savina), Cornel Coman (Vlădana), Colea Răutu (Pangrate), Ernest Maței (Trifan)... Înainte de a merge mai departe pe firul cronologic al rolurilor interpretate de Ilarion Ciobanu, mi-aș îngădui o remarcă întru câțva concluzivă, la sfârșit de capitol: între filmele *Vremea zăpezilor* și *Frații*, ambele bazate pe înfruntări tensionate între două personaje principale, și ambele soldate cu premii pentru Ilarion Ciobanu, zărim, parcă, un „arc peste timp”, o perioadă – înainte și după rolul lui Gerula, înainte și după întâlnirea actorului cu regizorul Andrei Blaier – în care s-a născut, practic, și legenda cinematografică a lui Ilarion Ciobanu, actorul pentru care filmul și viața se confundă, adesea, în chip tulburător.

În zodia comisarului Roman

Spre sfârșitul anului 1972 s-a lansat pe piața cinematografică românească un gen cinematografic mai puțin încercat de cinematografia națională, „policier-ul politic”: atunci a debutat serialul inaugurat de regizorul Sergiu Nicolaescu (prin episoadele *Cu mâinile curate* și *Ultimul cartuș*) și continuat de regizorul Manole Marcus (în *Conspirația*, *Departee de Tipperary* și *Capcana*), pe scenarii scrise de Titus Popovici și (în primele patru episoade) Petre Sălcudeanu. În toate aceste cinci filme, în prim-planul intrigii s-a aflat personajul comisarului Mihai Roman, interpretat de Ilarion Ciobanu. Din capul locului s-o spunem, optica asupra evenimentelor petrecute atunci, în anii 1945-1948 aduși în discuție de autorii filmelor, s-a schimbat, chiar radical, peste ani, fapt care ne determină să considerăm acest serial, din punct de vedere al subiectului, într-o câțva „datat”, ceea ce nu ne împiedecă, însă, să rememorăm întâmplările filmelor respective așa cum au fost ele interpretate atunci. În filmul *Cu mâinile curate* (octombrie 1972), subiectul cu „va urma” este inspirat din lupta dură împotriva bandelor de hoți și spărgători care acționau în perioada imediat

post-belică din Bucureștiul anului 1945. Împotriva gangsterilor din epocă – bandiți „rafinăți”, borfași cu pretenții, escroci de duzină, toți purtând nume cu rezonanță în acei ani, Semaca (George Constantin, jucând cu prestanță pe „creierul” matrapazlâcurilor), Lăscărică (Gheorghe Dinică, portretul unei lichele perfecte) Buciurligă (un Ștefan Mihăilescu-Brăila inventiv, plin de idei) – acționează, în principal, doi comisari: Mihai Roman, un exponent – iertați-mi expresia – al „lumii noi” (interpretat, cum spuneam, de Ilarion Ciobanu) și comisarul Miclovan (Sergiu Nicolaescu însuși), care nu procedează întotdeauna cu mâinile tocmai curate. În cronica de la premieră („Contemporanul” nr.45 din 1972) regretam că despărțirea de comisarul Miclovan – ucis de un glonț dușman – este într-o câțva expediată. Nu aveam de unde să știu că adevărata despărțire de personaj se va produce abia la sfârșitul filmului următor, *Ultimul cartuș* (mai 1973), pistolul comisarului Miclovan mai avea un glonț pe țeavă, comisarul Roman va lovi, cu acest ultim cartuș, în plin. Acțiunea serialului avansează spre primăvara anului 1946, avem de a face și cu un „film în film” („Panică la mănăstire”, cu călugări reali și deghizați, cu comisarul Roman însuși înveșmântat în straie monahale, strecurat printre călugări, pentru a descoperi afaceri necurate ale moșierului Semaca, cel care, în fapt, subvenționa mănăstirea respectivă), comisarul Roman este angrenat în acțiuni tensionate,

uneori cu exces de efecte pirotehnice, mitralierele răpăie la barul „Ritz” sau la Cheile Bicazului (unde operatorul Alexandru David filmează și o urmărire spectaculoasă). După *Ultimul cartuș*, regizorul Sergiu Nicolaescu părăsea serialul „mâinilor curate”, dar acesta va continua, la timonă venind regizorul Manole Marcus, autorul celor trei episoade care au urmat: *Conspirația* (iulie 1973), *Departé de Tipperary* (august 1973), *Capcana* (ianuarie 1974). În *Conspirația*, film a cărui acțiune se desfășoară în anul 1946, comisarul Mihai Roman al lui Ilarion Ciobanu, ajutat de un fost ofițer, Varlam (Silviu Stănculescu), zădărnicește o acțiune criminală (împotriva regimului „democrat-popular”), pusă la cale de o puternică grupare „reaționară”, condusă de senatorul Salvator Varga (Fory Etterle), printre personaje fiind și „legionarul fanatic” Horia Baniciu (Victor Rebengiuc), Iuliana Varga, fiica senatorului (Maria Clara Sebok)...Filmele *Departé de Tipperary* și *Capcana* duc acțiunea pământ în anul 1948, când ultima misiune a maiorului Roman este stârpirea unui „cuib al reacțiunii”, undeva în munți, și conferă tramei un tot mai acuzat fond politic (în *Departé de Tipperary*, de pildă, apar personaje reale ale timpului evocat, politicieni ai partidelor istorice din acei ani, misiunea comisarului Roman – dusă la bun sfârșit – fiind împiedecarea unora dintre aceștia să părăsească țara). Numai că ... politica s-a cam schimbat între timp, „bandele criminale” care

acționau în munți au fost reabilitate (vezi și filmul relativ recent *Portretul luptătorului la tinerețe* de Constantin Popescu), „înflorătorul camarad Baniciu”, desena de Victor Rebengiuc, nu mai poate fi – ca simbol a rezistenței anticomuniste – un personaj jalnic și subuman după cum nici comisarul Roman (Ilarion Ciobanu) nu se mai prea poate mândri, în anul 2010, că i-a căsăpit pe legionari. Majoritatea personajelor au semnele schimbate: „utemista” pură și spirituală, despre care frumos vorbea la premieră, cum am văzut, D.I. Suchianu (Mariana Mihailescu), primarul comunist (Mircea Albulescu) ajutorul lui Roman, Oarcă (Mircea Diaconu), politicienii din *Conspirația* și *Departee de Tipperary* (film în care, printre interpreți, în rolul „fetei de la ruletă”, apărea și Maria Rotaru, o actriță despre care scriam la ora premierelor că „are cinematograful în sânge”), ca și personajele din *Capcana*. Ar fi de amintit și faptul că, pentru rolul comisarului Roman în *Ultimul cartuș*, *Conspirația* și *Departee de Tipperary*, Ilarion Ciobanu a fost distins cu Premiul de interpretare masculină ACIN 1973 (ex aequo cu Fory Etterle, în *Conspirația* și *Departee de Tipperary*), același Premiu ACIN 1973, pentru regie, fiind obținut de Sergiu Nicolaescu, regizor la *Ultimul cartuș* (ex aequo cu Gheorghe Vitanidis pentru *Ciprian Porumbescu*). Cu îngăduința cititorului, voi apela, acum, din nou, la un punct de vedere al Sandei Faur care lua în discuție, în „Almanahul Cinema 1975”, vorbind despre

„actorii anului”, relația dintre actorul Ilarion Ciobanu și personajul său din serialul „mâinilor curate” și, în particular, din *Capcana*: „Personajele s-au suprapus până la identificare, personajele – adică polițistul Mihai Roman și actorul Ilarion Ciobanu – căci cine ar putea contesta? – acesta din urmă este el însuși un personaj care se plimbă dintr-un film în altul, se plimbă pe el, durul uman, pe el, justițiarul cu chip de piatră cioplit fără grija finețurilor, pe el, bărbatul tăcerilor amenințătoare și al pumnului care nimerește fără greș. Ei bine, da, așa îl vrem toți – cei ce văd filmele și cei ce le fac – îl vrem pe Ilarion Ciobanu în rolul lui Ilarion Ciobanu, nu ne supărăm dacă pe generic personajul poartă alt nume, noi știm bine despre cine e, de fapt, vorba. Dar iată că, în *Capcana*, personajul-actor se dezmințe, dar poate mai curând se împlinește, se duce la capăt tocmai contrazicându-se. Aici, în final de dramatică aventură a istoriei și la capăt de serial cinematografic, Roman-Ciobanu își iese din sine. (...) Atunci, în momentul în care își suflecă mânecile cămășii cu acel gest grav și fundamental al punerii la treabă, Roman-Ciobanu, durul cu sufletul închis sub lacăt și cu degetele strânse pumn pentru a refuza arma, încetează a mai fi el însuși. Devine mit. Devine legendă. E cavalerul fără teamă și reproș peste care moartea alunecă fără a-l atinge. E Ruy Blas agățat de țurțurii de cristal ai candelabrelor-berbece. E Pardaillan care nimerește toate țintele și nu e țintit de

nimeni. Naivitățile filmului îl servesc, punctele obscure ale acțiunii îl avantajează, «misterele» suspensul îl înalță. Fără a ne da seama cum, și nici când, și nici de unde, în ce fel, El, de astă dată, un El de baladă un El haiduc, învinge răul și-i strivește pe răi, iar noi semnăm în alb pentru el, noi vrem eroul, noi acceptăm realitatea convertită în basm. Căci eroii de basm nu mo niciodată”. Cer scuze, încă o dată, pentru acest citat mai lung, dar mi se pare cea mai potrivită concluzie pentru capitolul în care Ilarion Ciobanu a ajuns, vreme de cinci filme, în „zodia” comisarului Mihai Roman, un personaj pe care, dincolo de erodările timpului, trimiterile spre Ruy Blas și Pardaillan nu pot decât să-l împlinească și să-l valideze... Ilarion Ciobanu nu este deloc străin de asemenea performanță...

Istoria și prezentul, în dialog...

Acțiunea filmului *Nemuritorii* de Sergiu Nicolaescu (cu premiera în decembrie 1974) se petrece „undeva în Europa”, la zece ani după uciderea mișelească a lui Mihai Viteazul, deci în anul 1611, când 13 dintre cei mai buni soldați ai domnitorului, printre care Costea (Ion Besoiu) și căpitanul Andrei (Sergiu Nicolaescu însuși), care au rătăcit prin lume, se reîntâlnesc și hotărăsc să se întoarcă în țară, aducând cu ei o ladă cu bani și steagul Unirii, pe care i le încredințase domnitorul când i-a trimis la Viena. Printre foștii soldați ai Domnului Mihai este și Vasile (Ilarion Ciobanu), un personaj dornic de răzbunare (deoarece căpitanul Andrei, în noaptea uciderii mișelești a Domnitorului l-ar fi părăsit pe Mihai, pentru o femeie, Maria-Cristina interpretată de Heidde Marie Wenzel , femeia lui Vasile, cum pretinde el). Călătoria spre țară a „nemuritorilor” este presărată cu tot felul de peripeții, mai ales după ce Costea îi mărturisește lui Andrei că în lada pe care ei o poartă cu sfințenie nu sunt decât bolovani. Nu le spune celorlalți adevărul pentru că „puterea oamenilor e mai mică decât dorul de țară și lada asta pe care ei o cred plină cu aur la dă nădejde ca să ajungă acasă”. În

Ungaria, la castelul contelui Saroși, Andrei o întâlnește pe femeia care l-a ademenit în noaptea uciderii lui Miha are loc și o luptă a căpitanului cu Vasile, pentru această Maria-Cristina, pentru ca, până la urmă, cei doi să se alăture, pentru a scăpa de o încercuire pusă la cale de contele ungar. Trec peste întâmplările aventuroase ale tramei (am vrut doar să menționez rolul în conflict al personajului interpretat de Ilarion Ciobanu), Vasile va mai interveni o dată, decisiv, în acțiune, dezgropându-și tovarășii de drum, care fuseseră capturați de turcii lui Iusuf Pașa (Colea Răutu) și îngropați până la gât, pentru a mărturisi ce semnificație au bolovanii din ladă. Aventura continuă și după ajungerea în țară, unde „nemuritorii” luptă – la propriu – până la unul cu turcii și uneltele lor doar Andrei rămâne în viață, împreună cu un personaj straniu întâlnit pe drum, Ioana-nebuna (Gina Patrichi) rezistând eroic asaltului turcesc, așezând morții pe metereze, făcându-i, conform numelui, „nemuritori” spre a da impresia dușmanilor că au de înfruntat o armată. Avem de a face, așadar, cu o ficțiune istorică bazată, printre altele, pe elemente fanteziste, scrisă de Titus Popovici, rolul lui Ilarion Ciobanu fiind, la rândul său, „ieșit din comun”, înzestrat – de către scenaristul Titus Popovici în primul rând – cu reacții și atitudini mai puțin obișnuite în repertoriul interpretativ al actorului. Rolul lui Ilarion Ciobanu din *Nemuritorii* a însemnat un moment pregătitor către un alt rol istoric interpretat în acea

perioadă, acela al lui Fripp din *Cantemir* și *Mușchetarul român*, filme „propriu-zis istorice” regizate de Gheorghe Vitanidis și scrise de Mihnea Gheorghiu (ambele cu premiera în octombrie 1975). În primul, personajul titular interpretat de Alexandru Repan) era în centrul acțiunii, într-o distribuție cu Ioana Bulcă (Doamna Casandra), Irina Gărdescu (Anca), Emanoil Petruț (Bătrânul sfetnic), Ion Popescu-Gopo (Petru cel Mare), Amza Pellea (Sultanul), George Constantin (Mehmet), Victor Rebengiuc (La Mare), Ilarion Ciobanu (Fripp) și Iurie Darie (Mihuț Gălățeanul), pentru ca, în al doilea film, Mihuț, alias „mușchetarul român”, un prieten credincios al lui Dimitrie Cantemir să devină eroul principal, și să pornească pe urmele baronului La Mare și ale lui Fripp, cei care au furat atât un important manuscris despre Imperiul Otoman cât și bijuteriile Doamnei Casandra. Personajele trec prin mari orașe ale vremii, Viena, Berlin sau Amsterdam, mușchetarul român dovedindu-și vitejia în diferite împrejurări spadasine. Ajutați de filosoful Leibnitz (Liviu Ciulei) și de doamna de Hermanstadt (Dina Cocea), Mihuț și Anca, nepoata Doamnei Casandra, sunt invitați la o vânătoare regală unde, printre cei prezenți este și urmăritul Fripp (Ilarion Ciobanu). Simulând un accident de vânătoare, Anca îl împușcă pe Fripp iar Mihuț găsește, în camera acestuia, valorosul manuscris pe care-l căuta. De semnalat ar fi, în primul rând, faptul că personajul lui Fripp nu este un personaj

tocmai „tipic” pentru Ilarion Ciobanu, destul de refractar, altfel, personajelor „negative”, dar pe care actorul îl face nu numai plauzibil, ci și desenat în aqua-forte. Pe de altă parte, este de remarcat și faptul că, încă din scenariul lui Mihnea Gheorghiu, personajele istorice și de ficțiune care alcătuiesc tipologia acestor filme au o mare capacitate de seducție, pe care regizorul și interpreții s-au priceput să scoată în evidență. Între timp, Ilarion Ciobanu a avut un rol – așa zice „de conjunctură”, era ... Ilarie, în filmul de istorie apropiată *Pe aici nu se trece* de Doru Năstase, pe scenariul lui Titus Popovici (premiera în luna mai 1975) unde principalii interpreți sunt Silviu Stănculescu, Vlado Rădescu, Ana Széles, Vladimir Găitan, George Motoi. Până la sfârșitul anului 1975, Ilarion Ciobanu s-a mai întâlnit o dată cu spectatorii, de data aceasta în filmul *Orașul văzut de sus* de Lucian Bratu (cu premiera în noiembrie), pornit de la un scenariu de Marcel Păruș și Dumitru Solomon, un film în care (așa zice) „în sfârșit!” Ilarion Ciobanu a avut un rol „pe pofta inimii”. De ce cred asta? Simplu: Ilarion Ciobanu era aici Dan Cernega, primarul unui oraș dunărean care solicită eliberarea din funcție pentru a se întoarce la pasiunea sa de-o viață, el fiind, de fapt, marinar, un veșnic îndrăgostit de mare, bolnav de dorul ei. Îmi amintesc mărturisirea lui Ilarion Ciobanu dintr-un interviu de altădată: „Meseria care ar fi fost într-adevăr brățara mea de aur ar fi fost cea de marinar”. Și țin minte, deasemenea, gândul regizorului

Andrei Blaier pe care l-am mai amintit în acest volum: „Marele vis al lui Ciobanu este să aibă o barcă cu pânze și să hălăduie cu ea pe marea care l-a însemnat definitiv și cu care seamănă grozav”. Putem socoti, așadar, că Ilarion Ciobanu a așteptat un asemenea rol aproape două decenii. Este meritul regizorului Lucian Bratu că i l-a oferit, regizorul având încă o inițiativă benefică în acest film, aceea de a reconstitui cuplul actoricesc Ilarion Ciobanu-Margareta Pogonat (lansat de Andrei Blaier în *Apoi s-a născut legenda*), *Orașul văzut de sus* fiind, totodată, și un „film de dragoste” (să-i zicem de „dragoste târzie”), noul primar, Maria Sorescu, o femeie energică, sensibilă și inteligentă (Margareta Pogonat) fiind legată de Dan Cernega printr-o veche poveste de iubire. În film, practic, personajul central devine noua primărită, activă și devotată orașului său, aflată într-un conflict deschis cu un șef de șantier carierist (George Constantin), dar având alături, în gând și suflet, pe veșnicul îndrăgostit de mările și oceanele lumii, un rol „de suflet”, desigur, și pentru Ilarion Ciobanu... Curând după aceea, Ilarion Ciobanu va mai avea un „rol de suflet”, dar pe micile ecrane, va fi cârmaciul Gherasim în serialul inspirat după romanul cu titlu omonim al lui Radu Tudoran, *Toate pânzele sus...*

Șapte filme dintr-un an

Pentru actor, după *Orașul văzut de sus* a urmat o pauză de aproape trei ani în șirul întâlnirilor cu publicul pe marile ecrane (așa s-a întâmplat, dar între timp popularitatea actorului sporise considerabil, dat fiind rolul lui Gherasim din serialul de televiziune *Toate pânzele sus* al regizorului Mircea Mureșan, produs în anul 1976, un film la care mă voi referi, detaliat, însă, doar atunci când va veni vorba despre filmele pentru marile ecrane extrase din serialul TV, adică peste aproape un deceniu): abia în anul 1978 vor apărea pe ecrane câteva filme – șapte la număr – în care actorul a deținut roluri mai mari sau mai mici, de diferite facturi, unele insolite în filmografia sa (cum ar fi acela comic, de pildă). Dar să procedăm sistematic. Primul rol al anului a fost Cabanierul din *Trepte pe cer* de Andrei Blaier (cu premiera în ianuarie), un film „de actualitate” ale cărui personaje principale sunt „liniori”, montează, adică, stâlpi de înaltă tensiune, în locuri nu întotdeauna ușor accesibile. Criticul Florian Potra, în cronică de premieră, definește astfel personajul interpretat de Ilarion Ciobanu: „un cabanier cu șorț, soț descumpănit de fuga nevastei și

tată al unui copil inimos și sentimental, dar cam tâmp”. Personajul lui Ilarion Ciobanu este un tip aspru (și datorită condițiilor curente de viață, în cabana izolată, departe de beneficiile „civilizației”), dar cu care echipa de liniori reușește să se împrietenească, printre personaje fiind maistrul Vitcu, șeful echipei (Gheorghe Dinică), inginera Valeria (Silvia Popovici), câțiva oșeni pitorești (printre care Boris Ciornei și Dumitru Chesa), un „erou romantic”, Traian (Dan Nuțu)... Luna următoare ieșea pe ecrane filmul *Profetul, aurul și ardelenii* de Dan Pița („cap de serie” al unei suite de comedii similare, pe care unii critici le-au numit „eastern”-uri, deși, chiar dacă au personaje din est, tot westernuri rămân), un „intermezzo” relaxat al scenaristului Titus Popovici, cu doi ardeleni, Traian (Ilarion Ciobanu) și Romulus (Mircea Diaconu) ajunși, la sfârșitul veacului al XIX-lea în Vestul sălbatic, în căutarea celui de al treilea frate, Ion, devenit Johnny (Ovidiu Iuliu Moldovan), emigrat cu ani în urmă. Mohorâtul și încruntatul Traian devine, fără voia sa, în interpretarea lui Ilarion Ciobanu, personaj de comedie, cei doi frați provocând tot felul de încurcături în lumea „căutătorilor de aur” din vestul sălbatic (generate, în primul rând, de necunoașterea limbii engleze), care reprezintă „sarea și piperul” acestui western. Printre personajele pitorești ale filmului, la loc de cinste este „Profetul” Waltrope (Victor Rebengiuc) și câteva dintre soțiile acestuia (interpretate, printre altele, de Olga

Tudorache, Mariana Mihuț, Ioana Ciomârtan), judecătorul interpretat de „meșterul rolurilor mici” Vasile Nițulescu, barmanul lui Aristide Teică, pianistul lui Ovidiu Schumacher. Rolul lui Ilarion Ciobanu, deși deloc ușor, dar rezolvat foarte expresiv, prin gesturi, priviri și tăceri semnificative, i-a permis și actorului un moment de relaxare, de ieșire din „tipar”. Un rol de cu totul altă factură, sobru și autoritar a avut Ilarion Ciobanu în filmul istoric al lui Sergiu Nicolaescu *Pentru Patrie* (cu premiera în luna mai): el era Maiorul Șonțu, într-o distribuție cu multe personaje reale ale epocii, interpretate de Sergiu Nicolaescu (Carol I), Amza Pellea (Generalul Cernat), George Constantin (Mihail Kogălniceanu), Mircea Albulescu (Colonelul Cerchez), Ion Dichiseanu (Osman-Pașa), Cornel Coman (Marele Duce Nicolae), Mircea Anghelescu (Țarul Alexandru al II-lea), Constantin Codrescu (C.A.Rosetti), Emanoil Petruț (I.C.Brătianu)... Aș face și precizarea că multe dintre aceste personaje și multe secvențe din filmul *Pentru Patrie* – în care sunt reconstituite, în manieră documentară, secvențe din timpul Războiului pentru Independență din 1877-1878 – au fost reluate într-un film recent al regizorului Sergiu Nicolaescu *Carol I*, un film despre ultimul an de viață al Domnitorului (1914), în care secvențele filmate în urmă cu trei decenii sunt menite să ilustreze momente din tinerețea personajului titular. Următorul film în care a apărut Ilarion Ciobanu a

fost *Avaria* de Ștefan Traian Roman (un regizor cu o carieră destul de scurtă în lung metrajul românesc), un film scris de Dorel Dorian (un dramaturg ajuns doar accidental la film), în care asistăm la un moment-limită din viața unei uzine, o avarie de proporții, pentru remedierea căreia sunt căutate diverse soluții, menite să ducă la limitarea pagubelor, la reluarea procesului productiv. Prin forța lucrurilor, într-o asemenea situație, se înfruntă și psihologii, caractere, apar (și se repară) și „avarii umane”, cam aceasta ar fi „morală” filmului, în care Ilarion Ciobanu este maestrul Teodosie, un muncitor experimentat, care reușește, în final, să-și îmblânzească un fiu mai „rebel” pe parcursul derulării tensionatului efort colectiv, inginerul Hristu (Ovidiu Iuliu Moldovan). Mai joacă în film Emil Hossu (inginerul proiectant Duca), Olga Bucătaru (Despina), Margareta Pogonat (Aurelia Lazăr), Constantin Anatol (directorul uzinei, Mareș, grav bolnav de inimă, care evadează din spital pentru a fi alături de tovarășii săi, cu riscul unui infarct). Tânăra regizoare (la acea vreme) Felicia Cernăianu l-a solicitat, deasemenea, pe Ilarion Ciobanu în filmul său *Gustul și culoarea fericirii* (cu premiera în octombrie), pentru un rol mai puțin important în economia conflictului, dar pentru un personaj „major” ca funcție (Ilarion Ciobanu este, în acest film, director general), printre ceilalți interpreți ai acestui alt „film de producție” (a cărui acțiune se petrece într-o țesătorie) numărându-se

Mitică Popescu, Cornelia Gheorghiu, Vasile Cosma, Nae Gh. Mazilu, Dorel Vișan, în personaje care căutau să afle „gustul și culoarea fericirii” într-o perioadă în care filmul românesc, în mod paradoxal, cocheta cam des cu fericirea (pe lângă *Gustul și culoarea fericirii*, în perioada respectivă mai apăruseră filme precum *Despre o anume fericire* și *E atât de aproape fericirea*). Nici în filmul lui Dinu Cocea *Ecaterina Teodorescu* (cu premiera în luna decembrie), Ilarion Ciobanu n-a avut un rol de prim-plan, dar mi se pare semnificativ faptul că regizorul a simțit nevoia să distribuie, în roluri episodice, actori precum Amza Pellea, Ilarion Ciobanu, Cornel Coman, Elena Sereda, într-un film cu Stela Furcovi (Ecaterina Teodorescu), Ion Lupu, Mihai Mereuță, Ion Caramitru în roluri primordiale. Al șaptelea film din anul 1978 în care a apărut Ilarion Ciobanu (cu premiera tot în decembrie) a fost al doilea film (după *Patima*) realizat ca regizor de, până atunci, operatorul George Cornea, filmul *Din nou împreună*, un film despre viața de fiecare zi a satului românesc dinspre sfârșitul deceniului 8 al veacului trecut. Pe Ilarion Ciobanu l-am găsit în rolul unui președinte de cooperativă agricolă de producție, Hăisan, un personaj autoritar și cam inflexibil, mai ales în relația cu tânărul inginer agronom, Vlad (Vladimir Găitan) care a cerut să fie repartizat, la terminarea facultății, acolo, în comuna Zăvoarele. Între cele două personaje amintite izbucnesc, inevitabil, conflicte, Hăisan rămâne un spirit

conservator, respingând propunerile tânărului inginer care pleda pentru introducerea unor metode noi în agricultură. Mi-aș îngădui, odată făcute aceste afirmații, să evoc câteva caracteristici ale perioadei pe care o trăia filmul românesc, în ansamblul său, la acea oră. Aș sublinia și reaminti faptul că, după scandalurile provocate de filme românești de actualitate precum *Un film cu o fată fermecătoare* de Lucian Bratu, *Meandre* de Mircea Săucan, *Reconstituirea* de Lucian Pintilie cu un deceniu – atunci – în urmă, o lungă perioadă de timp n-au mai intrat în producție filme cu „băieți cuminiți” ca *Vive din Diminețile unui băiat cuminte* de Andrei Blaier sau cu „fete fermecătoare” precum Ruxandra din *Un film cu o fată fermecătoare* de Lucian Bratu, locul lor fiind luat de tineri agronomi spornici și eficienți, de medici stagiaari îndrăgostiți de viața la țară, de ingineri a căror preocupare primordială era afirmarea noului. Filmul *Din nou împreună*, ca multe altele din acea perioadă, făcea parte din acest „lot” de filme cenzurate, chiar dacă avea și o „poveste de dragoste”, aceea dintre Vlad și Corina (Micaela Caracaș), dar „povestea de dragoste” făcea parte, și ea, din noua „rețetă”. Oricum, considerațiile noastre vizează și personajul interpretat în acest film de Ilarion Ciobanu, dar ieșind din „paranteză”, aș sublinia faptul că șapte filme într-un an înseamnă destul de mult pentru un actor, chiar dacă (sau mai ales dacă) vin după aproape trei ani de pauză.

Actorul „care ne trebuie”

Cariera actoricească a lui Ilarion Ciobanu a continuat, o vreme, destul de cursiv. După ce, cu ani în urmă, a fost „omul de lângă tine”, regizorul Manole Marcus l-a ales și pentru rolul titular din *Omul care ne trebuie* (cu premiera în noiembrie 1979), un film scris de Ion Băieșu. Practic, Vasile Mutu, personajul său de aici, este o „sinteză” a câtorva dintre personajele pe care le-a interpretat de-a lungul anilor (de la *Cinci oameni la drum* și *Atunci a început legenda la Avaria*, să zicem), un maestru betonist de data aceasta, care, de aproape trei decenii, colindă șantierele țării, dar trece printr-un „moment de cumpănă”: soția sa, Aneta (Jeana Gorea) a obosit să tot alerge de pe un șantier pe altul, vrea să se stabilească într-un loc anume, la fel și copiii lor, fata, Geta (Catrinel Dumitrescu) fiind îndrăgostită de fiul unui om influent al orașului, iar junele Gigel fiind o speranță, în fotbal și matematică, drept pentru care s-ar părea că „omul care le trebuie” nu-și poate însoți tovarășii tradiționali de muncă la construirea unui nou șantier. Despre film și despre personajul lui Ilarion Ciobanu, scenaristul Ion Băieșu spune, la ora premierei

(în revista „Cinema”): „*Omul care ne trebuie* pornește de la o schiță mai veche de-a mea, din care nu am luat decât punctul de pornire. Eroul este un maestru care a lucrat 20 de ani pe diferite șantiere, un mare expert în materie de betoane, și care, terminând o lucrare într-un orașel de munte, nu mai vrea să plece mai departe din motive strict personale, familiale. Toți știm cât de greu este să luăm hotărâri importante. Cu atât mai greu când ești împovărat de riduri, obligații și griji”. Dar „omul care ne trebuie”, cu calmul, cumpătarea și înțelepciunea lui Ilarion Ciobanu, nu se dezmințe, își rezolvă problemele familiale, și, chiar dacă fica lui trăiește experiența „fetei fermecătoare” (ratează admiterea la Institutul de Teatru), într-o bună dimineață, părăsește orașul, cu o valiză în mână, alăturându-se camarazilor de muncă. După acest rol (trăit, într-un fel, de-o viață), actorul este invitat să-și continue experiența particulară acumulată în comedia cu ardelenii ajunși în America, de data aceasta de către regizorul Mircea Veroiu, care își propune să continue seria lansată de Dan Pița, acum, cu filmul *Artista, dolarii și ardelenii* (cu premiera în februarie 1980). Despre personajul său, același Traian, din primul film al seriei, Ilarion Ciobanu spune următoarele într-un număr al revistei „Cinema” apărut înaintea premierei: „Ce-a păstrat din prima serie? Mai întâi dorul de țară. Se știe că el n-ar fi vrut să plece de acasă. Dar, pe de o parte sărăcia și pe de altă parte dorința de a vedea ce face

nebunul ăla de frate-său pe-acolo, prin America... Acum îi zboară gândul tot la Poplaca lui, dar întoarcerea nu e lucru ușor, pentru că nu e distanța de la Titu la Poplaca, ci din America la Poplaca.

Și între ele, drum oblu: oceanul. E tot bun la suflet și a rămas fratele mai mare, care el îi pupă, el îi pocnește pe ceilalți doi. În seria a doua, e desigur mai avizat, știe în ce lume se află, a trecut șocul primului contact. A deprins obiceiurile, unele le-a învățat chiar prea repede și prea bine... Americănește a început să rupă câteva vorbe, dar le spune pe legea lui... În rest, se bate, călărește, că westernul fără cai și fără bățai, e ca nunta fără lăutari”. Păstrând, așadar, personajele ardelenilor, filmul propune (prin scenaristul Titus Popovici) personaje noi din spațiul american, printre care cântăreața de saloon Anabel (minunata Rodica Tapalagă, într-un rol cu suspans, însă), Pianista (Ioana Crăciunescu), tânăra June (Tania Filip), de care este îndrăgostit ardeleanul cel tânăr, Romulus. Ilarion Ciobanu este același Traian, un original și pitoresc ardelean „americanizat”, care are de înfruntat, alături de frații săi, uneltirile unor dușmani periculoși, ahtiați după dolarii câștigați cu trudă de bravii transilvani, dejucând și planurile perfide ale spectaculoasei „artiste”. I-aș da cuvântul și Evei Sîrbu, care, după premiera filmului scria (în Magazinul estival „Cinema” 1980): „Concentrarea este semnul sub care respiră și talentul lui Ilarion Ciobanu. De astădată o concentrare în acord cu gestică

și replica. Un concentrat de concentrare, ca să zic așa, pe care actorul l-a dăruit de fiecare dată un pic altfel, fiecăruia din personajele sale, deci și bace-lui Traian din *Artista, dolarii și ardelenii*. Nici cea mai hazlie situație nu poate dilua soluția suprasaturată de sens pe care o poartă în toată ființa sa bacele, în ciuda, cu totul în ciuda notei de pitoresc. Ilarion Ciobanu are harul rar să transforme dintr-o privire pitorescul în adevăr, și gluma în serios, în gravitate, o gravitate masivă, statuară”... Regizorul Dan Pița s-a întors, el, la serialul cu ardeleni în Vestul sălbatic, propunând spectatorilor *Pruncul, petrolul și ardelenii*, pe un text scris de data aceasta de Francisc Munteanu, după o „idee” de Titus Popovici (premiera în ianuarie 1981), aventura intervenind, acum, în drumul spre casă al fraților ardeleni. Ilarion Ciobanu a reluat pălăria cu boruri largi de cowboy a lui Traian Brad, fratele cel mic, Romulus (același Mircea Diaconu) și-a reluat clopul oșean, dar între timp s-a și căsătorit cu frumoasa June, ba au avut și un copil (pruncul din titlu), ardelenii noștri și-au cumpărat și o fermă, numai că au intrat în conflict cu niște vecini care dețineau, în zonă, „monopolul” apei, intriga este presărată, conform „rețetei” de gen, cu „ițe încurcate” și cu numeroase surprize, cea din final depășindu-le pe toate: Traian și Romulus, săpând o fântână pe pământul fermei lor, în loc de apă, dau de... petrol. Rolul lui Traian din acest serial regizat, deopotrivă, de Dan Pița și Mircea Veroiu, a însemnat, desigur, pentru

Ilarion Ciobanu o experiență pozitivă, actorul lărgindu-și considerabil registrul interpretativ, și abordând, practic, noi zone de expresivitate, familiarizându-se și familiarizându-ne cu un „umor mucalit” foarte aparte, cu „marca” apăsată a personalității sale. „Omul care ne trebuie” s-a dovedit a fi și „actorul care ne trebuie”, în genuri foarte diverse, printre care și comedia, pe care n-o prea încercase până atunci, și nici de atunci încolo. După anul 1981, în cariera interpretativă a lui Ilarion Ciobanu a urmat o perioadă mai lungă de pauză, un timp în care actorul și-a exersat un „hobby” nou, acela de documentarist, realizând la „SahiaFilm”, începând din 1983, câteva filme de scurt metraj, luând foarte în serios această profesiune. Înaintea pauzei, tot în anul 1981, actorul a mai apărut pe ecrane în două filme, fără a avea roluri de prim-plan. Regizorul Dinu Cocea l-a inclus în distribuția filmului *Iancu Jianu, zapciul* (urmat de *Iancu Jianu, haiducul*, ambele filme cu premiera în februarie 1981), un film despre personajul de legendă Iancu Jianu (care mai fusese erou cinematografic încă din filme precum *Iancu Jianu* sau *Haiducii*, realizate în anii de la granița filmului mut cu cel sonor de către regizorul Horia Igiroșanu); lui Ilarion Ciobanu i-a revenit, în filmul lui Dinu Cocea, un personaj anonim, Vârlan, într-o distribuție în care personajele „cu nume” erau interpretate de Adrian Pintea (Iancu Jianu), Emanoil Petruț (Tudor Vladimirescu), Radu Beligan (Boierul Crețulescu), Stela

Furcovici (Ionica), Marioara Sterian (Tincuța)...Spre sfârșitul anului 1981 a mai apărut pe ecrane un film cu Ilarion Ciobanu, *O lume fără cer* de Mircea Drăgan (cu premiera în octombrie), în care erau reluate personaje și secvențe din *Lupeni 29* și *Golgota*, filme ale aceluiași regizor, Ilarion Ciobanu fiind, iarăși, tânărul grevist Dăneț, într-o restructurare narativă a filmelor anterioare. Nu aș vrea să omit din discuție faptul că, între anii 1979 și 1982, într-o distribuție cu mulți alți actori de elită, Ilarion Ciobanu a fost, încă o dată, vedetă, pe micile ecrane, având rol principal în serialul de televiziune *Lumini și umbre*, semnat, pe parcurs, de trei regizori: Andrei Blaier, Mihai Constantinescu și Mircea Mureșan. Mai jucau în substanțialul serial, de 33 de episoade (difuzat în 1982), printre alții, Margareta Pogonat (refăcând plăcutul cuplu interpretativ cu Ilarion Ciobanu de la ora filmului *Apoi s-a născut legenda* de Andrei Blaier sau din *Orașul văzut de sus* de Lucian Bratu), Gheorghe Dinică, Gina Patrichi, Valeria Seciu, Mariana Buruiană, Constantin Codrescu, Petre Gheorghiu, Adrian Pinteă, Alexandru Repan, George Motoi, Mitică Popescu, Aurel Giurumia, Ion Besoiu, Julieta Szonyi, Florin Zamfirescu, Ovidiu Iuliu Moldovan, Ion Caramitru, Șerban Ionescu...Televiziunea Română, din motive, să le zicem, ideologice, a tratat neglijent acest important serial, atât la ora premierei, cât și la chinuitele reluări (cum a fost aceea, cu peripeții, unele rușinoase, din anul

2000), dar acest tratament nefavorabil nu a împiedecat povestea cinematografică (chiar marcată de semnele timpului) și pe protagoniștii conflictului să câștige o binemeritată popularitate. Este și cazul actorului Ilarion Ciobanu, acesta fiind încă un „argument” de prim rang în favoarea „actorului care ne trebuie”...

„Fapte diverse” ale cotidianului

Regizorului Andrei Blaier i-a revenit meritul de a-l re-aduce, primul, pe ecrane pe Ilarion Ciobanu, și nu oricum, ci într-un rol principal, atașant, acela al unui tipograf care, pornind de la un „fapt divers” de presă aflat la linotipul lui (un tânăr salvează doi copii dintr-un incendiu, dar dispare imediat după săvârșirea eroicei sale fapte), încearcă să dezlege „misterele” acestei dispariții. Cam aceasta ar fi substanța unui film precum *Fapt divers* de Andrei Blaier (cu premiera în ianuarie 1985), pe un scenariu de Ioan Grigorescu, cu două exemplare gesturi civice în centrul intrigii: acela al tânărului care n-a pregetat să înfrunte un incendiu devastator, pentru a salva două tinere vieți, și gestul tipografului Barbu, aflat în pragul pensionării (atent portretizat de Ilarion Ciobanu, ca un alt „om care ne trebuie”), de a porni, din proprie inițiativă, în căutarea eroului anonim, identificat în cele din urmă. Acțiunea propriuzisă a filmului nu este lipsită de surprize, printre personaje este și un grup de delincvenți care îi vor răul tânărului erou din „lupta cu focul”, Dan (Răzvan Popa), punând la cale o tâlhărie și orientând atenția organelor de anchetă asupra acestuia.

Binele va triumfa în cele din urmă, un rol esențial revenindu-i omului „cu suflet mare” propus de Ilarion Ciobanu. Bănuiesc că personajul tipografului Barbu i-a fost foarte drag actorului, pentru încă o dată interpretul și personajul s-au confundat până la eliminarea oricăror distanțe dintre ei. La foarte scurtă vreme după *Fapt divers*, regizorul Andrei Blaier a propus spectatorilor un alt film, pornit tot de la un „fapt de viață”, motiv pentru care filmul (cu premiera în februarie 1985) se intitulează *Râdeți ca-n viață*, deși acțiunea conține un accident dramatic pe șantierul unei hidrocentrale. Din nou, regizorul mizează în primul rând pe actori, care conferă consistență psihologiei personajelor aduse pe ecran: personajul lui Ilarion Ciobanu se numește Tudor și are un cuvânt greu în mersul intrigii, alături de el joacă Gheorghe Dinică (inginerul șef), Violeta Andrei (soția acestuia), Oana Pellea (Angela), Stelian Nistor (Manea), Bogdan Gheorghiu (Bogdan), tineri puși pe farse, Alexandru Repan (Doctorul). Despre cotidian, despre cotidianul rural de data aceasta, cu mutații mai mult sau mai puțin semnificative în modul de trai și de gândire al localnicilor își propune să vorbească și filmul lui Constantin Vaeni *Acasă* (cu premiera în luna mai 1985), pe un scenariu de Dumitru Carabăț. Semnificativ este și personajul interpretat de Ilarion Ciobanu, Moș Culai (!), un personaj de prim-plan al intrigii, bunicul (o compoziție de vârstă ireproșabilă, aș numi-o

senzațională, un bătrân antologic, al cărui apus de viață strânge, între cutele chipului, o biografie impunătoare), un simbol tradițional al lumii aduse pe ecran, un sat în care se întoarce – de pe un șantier de construcții din Capitală –, un tânăr țăran, Petre Vârlan (Șerban Ionescu), cu gândul să-și întemeieze un cămin și să muncească în agricultură. Printre ceilalți interpreți ai filmului sunt Oana Pellea, Dan Condurache, Remus Mărgineanu, Gheorghe Visu, Valentin Teodosiu, Dana Dogaru, Dan Puric... Tot regizorul Andrei Blaier l-a solicitat din nou pe Ilarion Ciobanu, de data aceasta într-un film istoric, cu întâmplări petrecute în primul război mondial, *Bătălia din umbră* (cu premiera în septembrie 1986), a cărui narațiune cuprinde momente din viața unui erou devenit legendar al Olteniei, haiducul de secol 20 Victor Popescu (interpretat de Dan Condurache), personaj care, reușind să scape dintr-o încercuire a armatei germane, se refugiază în satul natal, unde organizează rezistența împotriva cotropitorilor, maiorul von Schaft (Alexandru Repan) fiind principalul său „dușman personal”. După o serie de înfruntări nu lipsite de dramatism, grupul de rezistență al legendarului erou oltean arborează tricolorul pe clădirea comandamentului german. Unul dintre personajele de frunte ale distribuției este Sergentul Oancea, propus de Ilarion Ciobanu, printre ceilalți interpreți fiind Șerban Ionescu (Plutonierul Ioana), Ștefan Sileanu, Doina Tamaș, Adrian Pinte, Ecaterina

Nazare, Virgil Andriescu, Constantin Codrescu... Curând după acest film, în ianuarie și februarie 1987, erau programate pe marile ecrane trei lung metraje care rezumau, practic, serialul de televiziune *Toate pânzele sus*, intitulate *Secretul epavei*, *Misterele mărilor* și *Întâlnire în Atlantic*. Marele succes de public al seriei se produsese, însă, cu mai bine de un deceniu în urmă, când au fost difuzate episoadele serialului TV care au transformat, practic, personajele filmului în „adevărați prieteni” ai telespectatorilor, cum s-au petrecut lucrurile cu înțeleptul și întreprinzătorul „lup de mare”, cărmaciul Gherasim al lui Ilarion Ciobanu, căruia destoinicul comandant Anton Lupan al lui Ion Besoiu îi spune, la un moment dat, „coțcar de mare”, cum s-a întâmplat cu hazliul și originalul Ismail desenat de Jean Constantin, cu credinciosul și mereu inspiratul Ieremia al lui Sebastian Papaiani, cu frumoasa și suava Adnană a Julietei Szonyi, cu încercatul marinar Pierre Vaillant al lui Ion Dichiseanu, cu marinarul Haralamb al lui George Paul Avram, cu devotatul și ingeniosul „copil de trupă” propus de Cristian Șofron, ca să nu mai vorbim de cățelul Lăbuș propus chiar de cățelul Lăbuș ... Așa cum îi stă bine unui serial de asemenea factură și anvergură, la scenariul căruia regizorul Mircea Mureșan a colaborat cu Alexandru Struțeanu, personajele trec prin multe situații-limită, goeleta „Speranța” cu care eroii noștri vor să ajungă în Țara de Foc (și vor ajunge!), pățește multe în călătoria

ei, cade în mâna unui fioros „pirat” de la Gurile Dunării, Spânu (alias Colea Răutu), au loc felurite înfruntări cu pirații, personajele ajung pe țărmurile Africii, pe o insulă din Marea Roșie, intră în acțiune și personaje stranii, ciudate, precum numitul Strikland (Jean Lorin Florescu), „Speranța” iese prin Gibraltar în Atlantic, este atacată și de pirații mauri, călătorii noștri sunt salvați de o ploaie binefăcătoare – după zile grele, fără apă, fără vânt – și ajung cu bine la strâmtoarea Magellan, pornesc, apoi, să exploreze Țara de Foc, depășesc, nu fără consecințe, un incendiu al navei, pentru ca „Speranța” să eșueze la întoarcerea spre casă (marinarii fiind nevoiți să arunce nisipul aurifer pe care îl luaseră din Țara de Foc), Anton Lupan își reîntâlnește vechiul prieten Pierre Vaillant, dar aventura lor se va încheia abia în Delta Dunării, unde re-apare Spânu, pe care noi, spectatorii și telespectatorii, îl știam devorat de rechini... Săptămâni la rând, pe vremea serialului de televiziune, Gherasim al lui Ilarion Ciobanu a devenit, alături de celelalte personaje atașante din *Toate pânzele sus*, un prieten indispensabil, de nădejde, al telespectatorilor, care fredonau de zor (cu „ureche muzicală” sau fără) și melodiile lui Radu Șerban... Filmele de pe marele ecran n-au mai avut eco-ul scontat, voga serialului trecuse...

Ultimii ani '80...

Ultimii ani ai deceniului 9 nu au fost prea darnici, nici cantitativ, nici calitativ, cu Ilarion Ciobanu. Spre sfârșitul anului 1987 a ieșit pe ecrane un film destinat cu precădere micilor spectatori, *Cetatea ascunsă* de Adrian Petringenaru (cu premiera în noiembrie), un film la scrierea căruia regizorul a colaborat cu Constantin Chiriță, autor îndrăgit de tânăra generație, în special datorită romanelor „Cireșarii” și „Aripi de zăpadă”. *Cetatea ascunsă* este, practic, o continuare a acțiunii romanelor respective, introducând personaje de-acolo în situații noi de viață. Câțiva copii, aflați în vacanța de iarnă, se află într-o localitate montană, unde vor să descopere urmele unei cetăți medievale existente în zonă. Copiii, surprinși de viscol, căutându-și adăpost, descoperă întâmplător una din intrările în misterioasa cetate, sunt impresionați de ceea ce văd în interior, dar curajul și perspicacitatea le sunt puse la grele încercări, până când sunt găsiți de echipele de salvamontiști care porniseră în căutarea lor. Sunt doar câteva personaje mature în acest film cu elevi, printre acestea numărându-se și Ilarion Ciobanu, pe post de arheolog și de tată al unei eleve, Oana (Runa

Petringenaru). Următorul film în care a apărut Ilarion Ciobanu (chiar cu rol principal) a fost un film cu destin aparte, *Umbrele soarelui*, realizat de Mircea Veroiu în 1986, dar ajuns pe ecrane în 1988, când de pe afiş lipseau numele regizorului şi al operatorului (Anghel Deca), deoarece ambii rămăseseră în străinătate (Mircea Veroiu şi soţia sa, actriţa Elena Albu, au stat cinci-şase ani la Paris, iar Anghel Deca şi-a continuat viaţa în Statele Unite ale Americii). Poate că tinerii de azi reclamă o explicaţie: asta era, în anii trecutului regim dictatorial, soarta indivizilor care „alegeau libertatea”. Mă rezum la câteva exemple: prin anul 1967 scriam prima mea carte, apărută cu titlul „Filmul documentar românesc”, din care editura mi-a scos un capitol întreg, consacrat regizorului Paul Barbăneagră, care tocmai se stabilise, atunci, în Franţa; din istoria filmului românesc fuseseră extrase, la vremea respectivă (au fost re-introduse ulterior), după cum o dovedesc şi dicţionarele apărute în acei ani, numele tuturor cineaştilor rămaşi în străinătate, printre care şi acela al regizorului Mihai Iacob, stabilit la Hollywood. Revin la filmul *Umbrele soarelui*. Filmul a avut parte de o premieră ciudată, în martie 1988 (la un cinematograf bucureştean secundar, „Lumina”), a fost introdus în tăcere pe ecrane şi n-a prea avut parte de comentarii critice. Câteva vorbe, aşadar, despre acest film mai puţin cunoscut, în care, alături de Ilarion Ciobanu (al cărui personaj se numea Octavian Borcea) mai jucau Leopoldina Bălănuţă, Virgil Andriescu, Dragoş Pîslaru,

Ana Ciontea, Ecaterina Nazare. Aș mai aminti, de pe generic, alături de numele operatorului Anghel Deca (a cărui imagine îmi stăruie în minte, cu „umbrele soarelui” proiectate pe albul imaculat al munților înzăpeziți), numele regizorului secund Stelian Stăvilă (considerat, la premieră, chiar autor al filmului), numele scenaristei, Debra Feuer (care a pornit de la un roman de Ion Brad), numele monteurului, Mircea Ciocâltei (un profesionist eminent, cu rol determinant, efectiv, la reușita filmului), numele compozitorului, Adrian Enescu (care, cu zece ani înainte, la Festivalul de jazz de la Sibiu din 1977, prezenta un „remix” la ceea ce va deveni tema muzicală principală a filmului *Umbrele soarelui*)... Subiectul filmului, într-o cântă melodramatic, viza povestea unui tânăr inginer, Veanu (Dragoș Pîslaru) care, după un eșec familial (soția sa fusese ucisă accidental de un bivoli) revenea în satul natal. Printre personajele centrale ale intrigii s-a numărat și acela desenat cu sobrietate de Ilarion Ciobanu. Ce a urmat în filmografia interpretului? Chiar în anul revoluției din decembrie, era prezentat pe ecrane cel mai destins și atașant film al operatorului devenit regizor George Cornea, *O vară cu Mara* (cu premiera în aprilie 1989), pornit de la un scenariu de suflet al lui Radu Aneste Petrescu (așa, ca *Țăpînarii* sau *Amurgul fântânilor*), povestea unor maramureșeni, sosiți într-un sat din câmpia ialomițeană, la ora secerișului. Cam astfel ar putea fi rezumat pretextul narativ: o familie de lemnari din tată în fiu, de pe valea

Marei (ai lui Iuga), este chemată într-un sat de câmpie din altă parte de țară, să construiască niște sălașuri pentru vite. Despre aceasta își propune să vorbească, de fapt, filmul: despre contactul a două lumi, cu mentalități și obiceiuri diferite, în satul românesc contemporan. Imaginea excelentului operator Alexandru Întorsureanu (despre care vorbeam și în volumul „Cinci artiști ai imaginii”) are un rol esențial în derularea întâmplărilor (care schițează și o poveste de dragoste, cu happy end), lumina și culoarea întregind, cu tonuri solare și poetice, vastul decor al naturii Bărăganului, generoasele spații pierdute în orizont. Frumoasă este și Mara, în interpretarea Teodorei Mareș, ca un semn de puritate și limpezime sufletească. Cât despre Ilarion Ciobanu, el este șeful de clan Avram Iuga, sculptând un personaj dintr-o bucată, dârz, integru, chibzuit și priceput, cu rol determinant în mersul intrigii. Câteva cuvinte despre alți câțiva protagoniști ai acestui plăcut film estival: cu inconfundabilul său farmec personal, Mircea Diaconu impune un personaj cu priză la public, ca și Sebastian Papaiani, de altfel, în timp ce Maria Rotaru conferă Primăriei distincție și farmec, iar Dan Puric, trecând cu voioșie printr-un rol cu haz, anunță actorul complet de mai târziu. Cum spuneam, însă, filmul românesc nu a fost prea darnic cu actorul Ilarion Ciobanu în ultimii ani 80, și nu avea să fie prea darnic nici mai departe, în ultimul deceniu al veacului trecut sau în primul deceniu al mileniului III...

Final de carieră

Deși între anul 1989 și trista vară a despărțirii de Ilarion Ciobanu au trecut aproape două decenii, filmografia actorului nu s-a îmbogățit în acest interval decât cu foarte puține filme de lung metraj. Regizorul care l-a distribuit (de două ori) în ultimul deceniu al veacului trecut a fost același Andrei Blaier. Întâi, în filmul *Crucea de piatră* (cu premiera în 1993), realizat pe un scenariu de Titus Popovici, un film a cărui acțiune se petrece în anul 1949, anul în care au fost desființate casele de toleranță din cunoscutul cartier bucureștean „Crucea de piatră”, o acțiune „purificatoare” închinată aniversării zilei de naștere a „iubitului conducător” I. V. Stalin. Ilarion Ciobanu n-a avut un rol de prim plan, dar a contribuit, alături de alți câțiva interpreți valoroși, la diversificarea paletelor tipologice a unui „film de atmosferă”, bazat, în mare măsură, pe calitățile actorilor solicitați. Mi-aș îngădui câteva trimiteri spre interpreții și personajele acestui film destul de „cuminte” pentru un film desfășurat în ambianța bordelurilor postbelice – care și-a propus să evoce moravuri (revolute?) ale unei epoci revolute... Un proaspăt activist de partid (fost hingher și interpretat sublim – de Gheorghe Dinică), pre numele

său Puzderie, este însărcinat cu rezolvarea acțiunii, dusă, până la urmă, cu bine la capăt. Atât principalii actori cât și cei din rolurile de plan doi și-au înzestrat personajele cu expresive trăsături de personalitate, din distribuția masivă, alături de Ilarion Ciobanu, i-aș aminti pe Dorina Lazăr, Carmen Tănase, Ruxandra Sireteanu, Coca Bloos, François Pamfil, Mara Grigore, și – neapărat – pe Fănuș Neagu, pe post de ofițer sovietic bine hrănit, pe Margareta Pogonat, pe Teodor Danetti. Al doilea film din anii '90 realizat de Andrei Blaier (și ultimul din mileniul II al regizorului) a fost *Terente – regele bălților* (cu premiera în 1995), un film scris de Fănuș Neagu și Lucian Chișu. Personajul legendar al lui Terente a mai fost evocat în istoria cinematografului național încă din perioada trecerii de la filmul mut spre filmul sonor, într-un film precum *Insula șerpilor* de Horia Igiroșanu (unde Terente, interpretat de Cristian Niculescu era „regele bălților” Ivan, principalul personaj feminin fiind interpretat de vedeta timpului, Iva Dugan). Filmul *Terente – regele bălților* i-a avut, din nou, în distribuție pe Gheorghe Dinică (în rolul unui ziarist întreprinzător) și pe Ilarion Ciobanu (un personaj pitoresc din banda lui Terente, banditul Nea Parfenie), care au făcut tot ce au putut pentru a nu-l pune în umbră pe interpretul rolului titular, Gavril Pătru (un Terente care... iubea fete), printre ceilalți interpreți fiind George Ivașcu („teroristul sovietic trimis cu sarcini speciale în România”), Lucian Iancu (un mare bancher al orașului dunărean, căruia i-a

fost răpită fiica), Rona Hartner (fiica răpită a bancherului), Tania Popa (iubita brigandului), Valentin Popescu (un locotenent homosexual), Constantin Codrescu (într-un rol de compoziție), Coca Bloos (chiar Tanti Elvira, din celebrul șlagăr „La noi la Brăila, la Tanti Elvira...”). În acest film, cu spectaculoase meandre narrative și cu multiple momente de suspans, una dintre secvențele-limită este și aceea a „ruletei rusești” (cu deznodământ tragic pentru teroristul sovietic) care îi angrenează pe Ilarion Ciobanu și George Ivașcu, protagoniștii unui episod cinematografic de tensiune maximă. Atât pentru regizorul Andrei Blaier cât și pentru Ilarion Ciobanu, *Crucea de piatră* și *Terente – regele bălților* au fost ultimele premiere cinematografice din veacul și mileniul trecut. Amândoi aveau să revină pe ecran, pentru o dată, în 2003, dar pe drumuri diferite, Andrei Blaier semnând filmul intitulat *Dulcea saună a morții*, iar Ilarion Ciobanu fiind solicitat de un regizor foarte tânăr, Andrei Enache, la debutul său în lung metraj, în filmul *Tancul*, pe un scenariu de Horia Pătrașcu. Până atunci, însă, Ilarion Ciobanu a apărut și într-un serial TV (de zece episoade), prezentat pe micile ecrane în 1996 și 1997, *Ochii care nu se văd* de Dan Necșulea, o producție a TVR, cu Ilinca Tomoroveanu, Virgil Andriescu, Adrian Păduraru în rolurile principale. Este vorba despre reluarea și adaptarea unei teme dintr-un teleplay al aceleiași echipe de realizatori, produs cu un deceniu în urmă, acțiunea cuprinzând trei ani din viața unei familii obișnuite

și petrecându-se înainte și după Revoluția din decembrie 1989, când doi dintre cei patru copii ai familiei sunt împușcați, iar părinții, ca să-și aline durerea, iau 12 copii dintr-un orfelinat, să-i crească, în timp ce mama întreprinde o anchetă pe cont propriu, pentru descoperirea celui care i-a omorât copiii, ajungând la concluzia că este vorba despre un securist, ajuns patron de night club bucureștean. În respectiva familie, Ilarion Ciobanu este bunicul, cu rol „de culoare” în desfășurarea evenimentelor. Dar să revin la ultimul lung metraj în care a apărut Ilarion Ciobanu, filmul *Tancul*. Pe scurt, câteva date despre subiectul filmului. Personajul central este Lae Cârnă – în interpretarea lui Mihai Brătilă –, un tânăr (fost student, câțeva vreme, prin anii 90) care s-a retras în satul natal, unde a încropit o afacere, devenind patron de bar, un bar cu o singură angajată, Ina, înamorată fără prea mari speranțe. Acțiunea filmului durează 24 de ore și începe în zorii unei zile fierbinți de vară, când Lae descoperă, cu stupefacție, în ograda casei sale, un tanc. Inițial se gândește că este vorba de o farsă sau de o reclamă TV. Dar echipajul tancului îi comunică faptul că este vorba despre o „aplicație internațională secretă”, ceea ce îl determină pe eroul nostru să se adreseze autorităților. Dar nimănui din sat nu-i arde de „tancul lui Lae”, până când evenimentul pune stăpânire pe toată colectivitatea rurală: părintele Petrian (interpretat cu har și cu dozată ironie, chiar auto-ironie de Ilarion Ciobanu), care are trei slujbe de susținut în ziua respecti-

vă (un botez, o nuntă și o înmormântare), este asaltat de întrebările credincioșilor, iar primarul Toader este nevoit să solicite sprijinul generalului Bolboceanu din Capitală. Comunitatea este împărțită, practic, în două. Scenaristul Horia Pătrașcu a propus, în fapt, o metaforă, dar filmul este departe, ca semnificații, de *Reconstituirea* lui Lucian Pintilie (un alt scenariu parabolic al aceluiași autor), comentarii de la premieră considerându-l „imatur estetic”, el datorându-se unui prea-tânăr regizor, fără experiență cinematografică la activ. Există, totuși, în film sugestia unor sensuri „ascunse” și mi se pare posibilă întrebarea pe care și-a pus-o criticul Mircea Dumitrescu într-un comentariu de premieră: „Să fie cele trei elemente (tancul britanic, uniforma de camuflaj americană și rostirea cu aer rusesc) o sugestie a monstruoasei alianții anglo-americo-sovietice din timpul celui de al doilea război mondial, prin care țările din centrul, estul și sud-estul Europei au fost încorporate unei binecunoscute zone de influență?”... Rămân, oricum, din film prestațiile actorilor, printre care – la loc de frunte – aceea a lui Ilarion Ciobanu, în personajul „de durată” al preotului Petrian, din distribuție făcând parte, alături de actorii citați, Dragoș Bucur, Laura Creț, Ioana Flora, Andi Vasluianu, Boris Petroff... *Tancul* a fost ultimul lung metraj în care a apărut Ilarion Ciobanu, a urmat doar rolul de trei-patru minute din 2004, într-un scurt metraj cu totul și cu totul special, despre care va fi vorba într-un capitol următor...

Recurs la biografie

Pentru că am pornit de la premisa lansată, odinioară, de prietenul meu, criticul Aurel Bădescu, conform căreia „stilul e omul (și invers)”, consider necesare câteva gânduri suplimentare, referitoare la Ilarion Ciobanu „Omul”, cel care a avut „șansa istorică” de a se fi născut, cu aproape opt decenii în urmă, în România Mare, undeva în apropierea Tighinei. Fac precizarea că multe dintre datele biografice la care voi recurge, le-am obținut prin amabilitatea doamnei Marion Ciobanu, cea care, decenii la rând, în ani grei dar faști pentru filmul documentar românesc, a fost unul dintre principalii animatori ai unei instituții de binemeritat prestigiu (altădată), studioul cinematografic „SahiaFilm”. Înainte de orice altceva, câteva referiri la părinții lui Ilarion Ciobanu. Tatăl, Vlase, era un bărbat foarte înalt (provenea dintr-o familie cu șase frați, de peste doi metri fiecare, și o soră), deși bunicul lui Ilarion, pre numele său Ioachim (așa cum își va boteza Ilarion copilul) era cel puțin în amintirile nepotului mărunțel („stătea pe cuptor cu biciul în mână și-și potolea cei șase năzdrăvani” – își amintea Ilarion), foarte înaltă fiind, în schimb,

bunica. Vlase nu avea o meserie anume, drept pentru care, împreună cu familia, a bătut țara, în lung și lat, de la Herculanee la Baia Mare, de la Baia Mare la Brăila, în căutarea unei slujbe, oprindu-se pe litoral, unde s-a angajat ca hamal în portul Constanța. Dar a murit pe când Ilarion avea doar opt ani, mama rămânând singură cu el și înfruntând cu greu încercările vieții (Ilarion a avut și doi frați, el era cel mijlociu, dar ambii au murit la o vârstă foarte fragedă, cel mare, Cornel, la vârsta de patru ani, după ce a căzut din pat, iar cel mic din pricina unei septicemii, după ce călcase pe un spin). Mama, Olga, era o țărăncuță bucovineancă, născută în 1912, fusese „răpită” de la părinți de către Vlase, iar după ce a rămas singură cu Ilarion a fost nevoită să recurgă la tot felul de ocupațiuni, printre care aceea de bucătăreasă la un spital. Ilarion Ciobanu a copilărit, așadar, la Constanța, de unde s-au născut, neîndoios, dorul și dragostea lui neostenită de mare și, de la vârsta fragedă de 12 ani, cum am văzut, a avut o primă meserie din lunga serie de meserii abordate până a ajunge la film (o suită de ocupațiuni diverse, pe care le-a trecut în revistă chiar el în primul capitol al acestei cărți, și nu le voi mai repeta acum), această primă meserie fiind aceea de „băiat de prăvălie”. Dar băiatul – care își petrecea timpul liber pe plaja din Constanța, angrenându-se în diferite „concursuri” cu băieții, printre care acela de mâncat midii , ar fi de subliniat acest lucru, n-a ocolit muncile

grele, angajându-se de pildă, ca și tatăl său altădată, hamal în portul Constanța (cărând, cu spinarea, în special ciment), din prima lui leafă de hamal cumpărând mamei o blană de astrahan, drept pentru care Olga, mândră, se plimba pe faleza din Constanța, în luna august, îmbrăcată cu blană de astrahan. Din amintirile lui Ilarion aflăm, mereu, amănunte seducătoare: mama îi aducea de la spital, de pildă, morcovi, caimac de lapte și măduvă din oase. Ilarion, în anii tinereții, a fost și brigadier pe șantierul Bumbesti-Livezeni (pe vremea în care „răsuna valea”), apoi s-a angajat ca șofer de basculantă la Canalul Dunăre-Marea Neagră (căra piatră de la cariera din Ovidiu). Avea 20 de ani când a murit mama lui (care abia împlinise 40 de ani de viață), Ilarion povestea că, la înmormântare, a transportat sicriul cu basculanta lui. Un capitol important din viața lui Ilarion Ciobanu a fost de natură sportivă: el a fost, ani la rând (înainte de a deveni actor de film, dar și după!), un rugbist de performanță. A debutat ca rugbist în anul 1948, la clubul „Știința” București, avându-l ca antrenor pe Gustav Fanella, consacrarea o va cunoaște la clubul „Dinamo”, dar ultimii ani ca rugbist îi va petrece la „Progresul” (1959-1962). A fost, în special, un jucător de „linia a doua”, un înaintaș de temut, greu de trecut, prietenii îi spuneau Claris. În ceea ce mă privește, m-am gândit, nu o dată, la faptul că, dacă n-ar fi apărut Robert Harris pentru rolul lui Jimmy Porter, l-aș fi văzut, perfect, în rolul rugbistului

din *Viață sportivă*, pe Ilarion Ciobanu, Claris... Între timp, trăise și experiența unui an de studii la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică (unde, cum zicea, s-a simțit „ca un elefant într-un magazin de porțelanuri” și unde, după cum povestea, a dat examen împreună cu monteurul Dragoș Witkowski, intrând, amândoi la regie, inițial, apoi el având colege la actorie pe Stela Popescu, pe Anda Caropol, dar fiind, în cele din urmă exmatriculat din pricina absențelor, el filmând, în acel an, la *Setea*), și avusese loc întâlnirea lui Ilarion Ciobanu cu filmul. Prima sa apariție cinematografică în circuit public (după ce fusese ales și pentru un „film de școală” al „ colegului” Lucian Mardare) s-a petrecut, cum am amintit, în scurt metrajul lui Manole Marcus *Într-o dimineață* (i-am spus de duminică) *după ploaie*, unde Ilarion Ciobanu (filmat de directorul de imagine George Cornea) era, nimeni altcineva decât „el însuși”, o mică dovadă că regizorul Manole Marcus, care rămâne cu meritul că l-a „descoperit”, știa și el că „stilul e omul (și invers)”. Ajunși la momentul de viață al intrării lui Ilarion Ciobanu în lumea filmului (cărui îi va rămâne credincios întreaga viață), mi-aș îngădui o întoarcere la alte câteva constatări ale regizorului Andrei Blaier (publicate în revista „Cinema” din luna mai 1986, nr. 5(281)): „Foarte mulți oameni, când îl cunosc pe Ilarion Ciobanu, spun că și-l închipuiau altfel, că nu seamănă cu cel prea bine cunoscut de pe ecran. M-am întrebat deseori care-i explicația unor

astfel de mărturisiri uimite. Pentru că actorul e cunoscut prin faptul că împrumută aproape tuturor personajelor sale datele lui esențiale, înfățișarea fără modificări de machiaj, aerul, felul de a fi, lumea interioară atât de expresiv exprimată în privire. Și totuși, cei care dau mâna pentru prima dată cu el repetă obsedant, descoperindu-l firesc neschimbat, că și-l închipuiau altfel. Pentru că el încearcă emoția și revelația întâlnirii doar cu înfățișarea exterioară a unui erou model, intangibil deci și fără pereche, identificat într-atâta cu un ideal de umanism încât pare neverosimil într-o variantă «hiper-realistă» pe care o poți atinge cu mâna. Spectatorii nu pot asocia acest erou ireal, utopic întru câtva, cu o persoană concretă. Atât de vie a fost plăsmuirea încât creatorul a dispărut în umbra ei și apariția lui «în carne și oase» pare o farsă nereușită, dacă nu o trădare. Eroii lui Ilarion au devenit mai adevărați decât el, pentru cei care nu-l cunosc desigur pe interpret. Nu le-a împrumutat nimeni chipul, așa erau ei dintotdeauna, «smulși» din realitate, iar cei care le seamănă atât de tare și umblă pe stradă lângă noi reprezintă «impostura» ficțiunii. Ar vrea ei să semene cu aceia de pe ecran”. Să fi clătinat Andrei Blaier, cu aceste observații, un mit? Nicidecum, pentru că tot el precizează, în alt pasaj al aceluiași comentariu: „După ce-l cunoști mai bine pe Ilarion Ciobanu, dincolo de înfățișarea exterioară, îți dai seama cât de mult seamănă cu eroii săi frământați și profund neliniștiți sub

masca lor caldă și apropiată, oameni exemplari tocmai prin aceea că nu se oferă drept pildă”. Pentru Ilarion Ciobanu, aş adăuga, eroii săi cinematografici (cum am arătat în altă parte) nu sunt decât nişte „rude moarte”, le poartă în el doar amintirea. N-aş vrea să ometem din discuție alte câteva date din biografia lui Ilarion Ciobanu. La scurtă vreme după moartea mamei sale, Ilarion Ciobanu s-a însurat pentru prima oară (avea doar 20 de ani), cu o profesoară de franceză, dar această căsătorie nu va dura mult, ei divorțau repede, iar soția părăsea țara, plecând la Paris, unde avea o bună prietenă, ziaristă, descendentă din familia Brâncoveanu. Nu mult după aceea – povestește doamna Marion – Ilarion a trăit o altă „mare iubire”, cu o dansatoare din ansamblul „Ciocârlia”, Tamara Barna, care, după o școală de specialitate a devenit asistentă medicală, cei doi fiind căsătoriți „în două etape”, după un divorț rapid (Ilarion Ciobanu era student în vremea aceea, aş menționa în această paranteză și faptul că, atunci, în anii 50, actorul absolvea și o „facultate muncitorească” de doi ani), s-au recăsătorit și noua căsnicie a durat până în anul 1965. Nu mult după aceea a cunoscut-o pe doamna Marion și o dată principală în biografia lui Ilarion Ciobanu, ar fi, peste câțiva ani, căsătoria cu doamna Marion, petrecută în 1972, un eveniment care, putem spune, i-a schimbat în mod benefic cursul vieții (până atunci mai puțin ordonată, poate prea boemă). A urmat evenimentul esențial pentru

tânăra familie, nașterea, în 7 august 1978, a copilului lor, Ioachim, cel care va aborda, la rândul-i, arta cinematografică. El a absolvit Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică, Facultatea de Film, secția Multimedia. Astfel, familia Ciobanu a devenit o „familie de cineaști”, cum se spune, din tată în fiu. (Într-o paranteză, să consemnăm și faptul că Ilarion Ciobanu a adoptat-o pe fata doamnei Marion din prima căsătorie, Natalia-Doina, actualmente Fischer, stomatolog în Germania). Cu îngăduința cititorilor, pe lângă consemnarea importantelor reușite ale acestei familii de cineaști în lumea filmului, aș recurge și la câteva „amănunte” care mi se par semnificative. Aș aminti, de pildă, faptul că lansarea în circuitul public cinematografic a unui tânăr și valoros critic precum Andrei Gorzo, s-a datorat, în mare măsură, familiei Ciobanu (știu că Andrei Gorzo a dedicat prima sa carte, cu recunoștință, doamnei Marion Ciobanu, și sper să nu se supere din pricina „indiscrețiilor” mele): cert este faptul că Andrei Gorzo era coleg de școală cu Ioachim Ciobanu și vădea niște calități ieșite din comun în comentarea filmelor văzute, drept pentru care familia Ciobanu (reprezentată de doamna Marion) a pus mâna pe telefon și l-a recomandat, ca pe un talent de excepție pe elevul, încă, Andrei Gorzo (am ascultat și eu, la capătul firului, aceste recomandări), iar soția mea, Dana Duma, care era, atunci, redactor-șef adjunct la revista „Noul Cinema” – condusă de Adina

Darian – a făcut demersurile necesare pentru integrarea în „câmpul muncii” a tânărului critic, devenit astăzi o voce rezonantă a criticii cinematografice românești. Sunt „fapte diverse” care pot întregi, cu o tușă de culoare, schița unui portret...În aceeași ordine de idei, n-aș trece prea repede peste însușirile scriitoricești ale lui Ilarion Ciobanu (un poet cu sigură vocație lirică, dar și un prozator cu un deosebit simț al surprinderii faptului de viață), și nici peste activitatea sa de scenarist și regizor cinematografic. Mărturisesc că nu cunosc prea multe din poeziile scrise de Ilarion Ciobanu, vreo două-trei au apărut în revista „Cinema”, doamna Marion Ciobanu mi-a recitat, cu emoție, alte vreo două-trei (una cu „pescăruși” și „colibe de pescar”), în care am simțit puternicul fior liric care le străbate. Rețin, aici, totuși, o poezie, câteva versuri (le-aș zice) „testamentare”, aflate sub titlul „Dar mă întorc”: „Din balta mea cu smârcuri/ M-am ridicat cu greu/ Și-ncet-încet m-am întrupat din tină./ Apoi cu pași nesiguri,/ Cu pași de gelatină/ Purtat-am prin veacuri/ Spre culmi, spre apogeu./ Visam să fac din stele/ Cununi, cu car-să-nlănțui/ Frunți pleșuvite-n gânduri,/ Pierdute în visări,/ Voiam din zări în zări/ Al bucuriei cânt să-l dănțui!/ Dar mă întorc în smârcuri,/ Zvârl haina de pe mine,/ Fug, speriat de zgomot,/ De groaznicul tumult!/ Mă-ntorc la nemișcare,/ La tihna-mi de demult...”. Dar poetul Ilarion Ciobanu nu a găsit niciodată răgazul să-și strângă într-un volum rimele

sufletului, chiar dacă a avut mare grijă de poeziile altora, cum s-a întâmplat cu versurile „de cârciumă” ale prietenului Teodor Pâcă, al cărui prim volum a constatat în 33 de poezii strânse de Ilarion Ciobanu „la ora închiderii”... A reușit, totuși, să-și strângă, într-un volum pasionant, intitulat „Un far la pensie”, câteva din prozele sale scurte, pe care le-am sorbit dintr-o răsuflare. Cartea, apărută la Editura „Junimea” în 1980, este prefățată de Titus Popovici, care, profitând de prilej, evocă și împrejurările apropiierii dintre Ilarion Ciobanu și Mitru Moț (pe care le voi detalia și eu mai târziu), punctând, deasemenea, „esența” scrisului la Ilarion Ciobanu: „Prefețele, când nu sunt de serviciu, sunt indiscrete: Ilarion Ciobanu consideră actoria profesie, iar scrisul vocație. Și, pe cât de sigur de sine și aparent nepăsător evoluează în luminile orbitoare și în forfota distrugătoare de nervi a platourilor de filmare, pe atât de sfios, de chinuit de îndoieli se apleacă asupra hârtiei”. Insistă și Titus Popovici, desigur, asupra evidentului caracter autobiografic al prozelor lui Ilarion Ciobanu, bântuite de „dorul după îndepărtata copilărie”: „Deoarece în acest bărbat pietros, în care milioane de spectatori văd întruchiparea durului, stăruie cu o tenacitate nemaipomenită copilul, cu toată sălbatica lui spontaneitate, nealterată de frecușul cu semenii săi maturi, o sete de dreptate și adevăr, în absolut, care e numai a acelei vârste, o incapacitate organică de

compromis, care i-a adus și-i va mai aduce, din fericire, multe necazuri. O copilărie amară, cea a orfanului de tată (mort, după cum se spune, încercând să oprească, cu pieptul, un tren), a copilului care s-a dus la școală încălțat cu pantofii mari și scâlțiați ai mamei, și ai cărui pumni au tăiat radical pofta de răs inconștient și de batjocură a celorlalți, a hamalului de port la o vârstă când junii din high life-ul epocii dansau conga și boogie-woogie, a brigadierului voluntar pe șantierelor romantice de la Bumbești-Livezeni, a șoferului de camion pe șantierul de dureroasă amintire a primului Canal, a rugbistului de performanță, poposit sau naufragiat (cine poate ști?) la Institutul de teatru, de unde a fost exmatriculat ca să poată ajunge cel mai complex actor de film contemporan... Biografie pe care scriitorul român o invidiază confrăților săi americani. Biografie în care Marea e mereu prezentă". Cum ziceam, am parcurs dintr-o răsuflare volumul de proze scurte al lui Ilarion Ciobanu, fiecare din povestirile respective fiind, în fapt, o „clipire sufletească”, autorul putând fi recunoscut în multe dintre personajele prezente, chiar atunci când el nu se află în miezul narațiunii (deși majoritatea istorioarelor sunt povestite „la persoana întâi”). Recunoaștem, de pildă, în povestirea „Dus de vânturi” împrejurările morții mamei sale, veste pe care personajul principal (numit Vlase) o află la Canal („– Păcurare, treci pe la personal și fă-ți o cerere de concediu fără plată pentru trei zile. – Da la ce-mi trebuie? – Îți

trebuie, c-a dat mă-ta-n primire... De icter, sau de gălbenare, dacă nu știi ce-i ăla icter. O găsești la morga spitalului”). În povestirea „Pâinea”, autorul se afla la înmormântarea unui prieten, „un prieten, regizor de film documentar, murise, obișnuit și stupid, de inimă”, prietenul era, de fapt, Gabi Barta (pe care l-am evocat cu emoție când a fost vorba despre filmul *Cinci oameni la drum*). Într-una din povestiri, personajul central este chiar Gherasim, personajul lui Ilarion din *Toate pânzele sus...* Altfel, schițele portretizează, în prim plan, personaje întâlnite, desigur, cândva, de autor, pe drumurile vieții: Ali, „Țiparul”, de pildă, cel „născut în larg”, moș Petre, cel „ca un far bătrân”, nea Ică-Americanu, care-și „duce încă marinărește” cei peste șaptezeci de ani ai săi, nea Lică-frizerul sau Lambru-republică, personajul care moare în somn, copiii cu care a intrat odată, undeva, în dialog („– Nene șoferule, cum ai crescut matală atât de mare? – Păi mă, țacă, când eram eu ca voi am stat mereu în ploaie”)...Sunt și câteva ambianțe care revin în diferite schițe ale volumului, cum ar fi cafeneaua-bar „La calcanul barbugiu”, din loc în loc sunt incluse în dialog zicale populare precum „Bogatului potroacele, săracului scatoalcele” sau „Când marea-i în furtună n-o înjura. Mai bine iubește-ți nevasta”...Deloc întâmplător, ultima imagine a volumului este aceea a unui mic vas de pescari în larg de mare, un vas de pescari care seamănă cu o lebădă cenușie...Am intrat în posesia

volumului de proze scurte ale lui Ilarion Ciobanu prin bunăvoința fiului său Ioachim Ciobanu, prilej cu care am aflat cu interes că tânărul realizator Ioachim Ciobanu intenționează să ecranizeze acest volum de schițe, „topind” povestirile tatălui său, într-una singură, prilej pentru un lung metraj „de ficțiune”, cu pronunțat caracter biografic (și autobiografic din perspectiva lui Ilarion Ciobanu). Aflând această frumoasă intenție, îmi îngădui și câteva sugestii. Prefața lui Titus Popovici la volumul „Un far la pensie” se încheie cu următoarea previziune: „Eu știu că Ilarie va scrie curând o carte care în mod sigur se va chema *Copilul și marea* și în care se vor petrece multe lucruri de mirare, și care vor fi, toate, ale vieții în întreaga ei paradoxală splendoare. Va fi o carte bună pentru că nu va fi scrisă nici pentru bani, nici pentru glorie, ci pentru tânărul Ciobanu, care împlinește în curând doi ani și pe care-l mai cheamă și Titus”. Așadar, Ioachim (pe care-l mai cheamă și Titus) a primit de la tatăl său (care n-a mai apucat să scrie povestirile preconizate de Titus Popovici) acest volum de schițe care ar putea fi filmul prevestit, *Copilul și marea*, cu un efort scenaristic minim, pentru că schițele respective conțin, ușor de desprins din context, filmul virtual. Mi-aș mai îngădui o sugestie. Tânărul Ioachim Ciobanu ar putea include în viitorul scenariu și amintiri personale din relația cu tatăl său. Îndrăznesc să-i sugerez una anume, pe care mi-a relatat-o într-una din întâlnirile

noastre. Pe când era copil de grădiniță, tatăl său l-a dus, într-o zi, la filmările pentru serialul *Lumini și umbre*. A stat, acolo, o zi întreagă, iar a doua zi i-a zis unui coleg de grădiniță ce-a reținut, el, de la filmări: „Dapă-i unde să fie locul țăranului român dacă nu în partidul domnului Iuliu Maniu, drăguțul!”... Educatoarea de la grădiniță i-a convocat imediat pe părinți, să fie atenți ce vorbesc acasă. Nu ar fi și acest episod de viață un episod „valabil” pentru lung metrajul biografic și autobiografic care ar putea fi filmul de ficțiune *Copilul și Marea*? Lui Ilarion Ciobanu i se datorează și scenariul unui lung metraj de ficțiune produs de cinematografia națională, „*Tridentul*” nu răspunde, cu premiera în iulie 1981, un film de Ștefan Traian Roman, regizor cu care Ilarion lucrase, ca actor, pentru filmul *Avaria*. Povestea cinematografică, tensionată, pornește de la o situație de extrem dramatism: acțiunea se petrece pe un mic pescador, unde, într-un năvod încărcat cu pește se găsește o mină, care periclitizează viața marinarilor, în condițiile în care se înnoptează și se ivesc semnele unei furtuni. Încordarea durează până în zori, când geniștii, sosiți la fața locului, dezamorsează mina și conflictul. Recunoaștem, în acest story, gânduri și simțăminte ale „marinarului” Ilarion Ciobanu, potențate cu suspansuri specifice cinematografice. Printre manuscrisele lui Ilarion Ciobanu am găsit și „scenariul literar pentru un film documentar color, scurt metraj”, *Jurământul*, un film care nu știu să se fi realizat

vreodată. Pretextul cinematografic este prilejuit de „înspăimântătoare” imagini-document ale unor medii poluate (stratul gros de negru de fum de la Copșa Mică, lacurile colmatate și apele poluate din Delta Dunării, exploatarea decopertată de sulf din munții Călimani, alte și alte „peisaje bolnave” din Suceava, Râmnicu-Vâlcea, Comarnic, Bicz, Făgăraș, Hoghiz)... Acțiunea scenariului se petrece într-o școală, unde elevii unei clase, citesc, în final, un jurământ, în care se angajează să păstreze curățenia și puritatea aerului, apelor, faunei și florei țării, „pentru ca Terra, leagănul nașterii noastre, casa noastră a tuturor, să rămână bună și curată pentru noi și urmașii urmașilor noștri”. Reală „vocație” cinematografică a lui Ilarion Ciobanu s-a manifestat plenar cu prilejul scurtmetrajelor („utilitare”, cu actori, sau documentare) realizate în perioada angajării sale la „SahiaFilm” (unde a fost integrat pe vremea directorului Aristid Moldovan, în 1983 și a activat până la „pensionarea forțată” din 1992). Înainte de a mă referi la câteva astfel de filme, aș face niște constatări nu tocmai optimiste, utile, însă, cred, crochiului biografic pe care îl schițez. După cum mi-a mărturisit doamna Marion Ciobanu, Ilarion era convins, de multă vreme, că va muri tânăr, deci nu și-a făcut niciodată griji pentru „ziua de mâine”, și astfel se face că, la vârsta pensionării, omul care a muncit toată viața, de la cea mai fragedă vârstă, nu avea strânse dovezi decât pentru 17 ani de vechime în

muncă, printre care și cei zece petrecuți la „SahiaFilm”. În acele momente dificile pentru „prezentul” existențial, Ilarion își aducea aminte vorbele mamei sale: „ai să fii ca o frunză pe apă!”...Dar să revin la filmele lui Ilarion Ciobanu realizate în calitate de scenarist și regizor. Cele mai multe dintre ele au fost filme „utilitare” cu actori, cu prieteni-actori de fapt, cum ar fi scurtmetrajul *După 10 ani*, despre paza împotriva incendiilor, în care protagonist era Amza Pellea, policier-ul *Orex* (dedicat unei mărci de ceas), cu George Oancea în rol principal, sau câteva filme cu Traian Stănescu în prim plan. Scurt metrajul documentar *15 pentru o încercare* este un film despre sportul său preferat, rugby-ul, fiind dedicat prietenilor săi din această lume a sportului. La „SahiaFilm”, Ilarion Ciobanu a realizat cam 30 de scurt metraje, printre care *După 10 ani* (1983), *Uzina care nu doarme* (1983), *15 pentru o încercare* (1984), *Întâmplări triste* (1984), *Prețul neglijenței și al indiferenței I și II* (1985), *Neglijențe mici, necazuri mari* (1985), *Pentru a câta oară* (1985), *Instructajul* (1986), *Ce trebuie să știm* (1986), *Factorul uman* (1986), *Să prevenim accidentele* (1986), *Optica noastră* (1987), *Portretul mamei* (1987), *Respectarea legii, obligație pentru toți* (1987), *Dușmanul invizibil* (1990), *Covorul manual I și II* (1992), *Centrala Construcții Căi Ferate* (1993)... În toate aceste filme, Ilarion Ciobanu a vădit, pe lângă pricepere cinematografică, o inventivitate ieșită din comun.

Inventivitatea este, de altfel, una dintre trăsăturile definitorii ale „omului” Ilarion Ciobanu. Puțini știu, de pildă, că Ilarion avea zeci de invenții pe care n-a reușit să le omologheze vreodată. A avut invenții privitoare la energiile neconvenționale, inventase „frigiderul cu arc” pentru călătorii în deșert, lansase tot felul de prototipuri pentru pictura subacvatică (și când afla că japonezii au făcut ceva similar zicea cu năduf „iar au inventat ăștia ce-am inventat eu!”)...

Două dimineți (una, sigur, de duminică)

Firul vieții lui Ilarion Ciobanu avea să se rupă într-o dimineată de duminică, foarte devreme, pe la cinci, într-o zi dinspre sfârșitul verii 2008, cauza principală fiind un cancer faringian care i-a înnegurat ultimii ani de viață (și i-a periclitat vocea lui inconfundabilă). „A plecat în tăcere” se spunea, atunci, într-n clip omagial de pe micile ecrane. În necrologul Uniunii Cineaștilor, publicat la moartea artistului, se scria: „Colegii din Uniunea Cineaștilor din România anunță, cu profund regret, pierderea marelui artist Ilarion Ciobanu, singurul actor român dedicat exclusiv artei filmului. A fost interpret strălucit, cu un stil inconfundabil al unui număr important de roluri în peste 50 de filme dintre care: *Setea, Răscoala, Cartierul veseliei, Golgota, Columna, Mihai Viteazul, Facerea lumii, Pădurea pierdută, Toate pânzele sus, Pentru Patrie, Pruncul, petrolul și ardelenii* și foarte multe altele. Ilarion Ciobanu a fost o personalitate de mare distincție sufletească, ce i-a însuflețit talentul în întreaga sa creație artistică, ocupând pentru totdeauna o pagină de înalt prestigiu în cinematografia națională. În

aceste momente dureroase suntem alături de colega noastră Marion Ciobanu și de întreaga familie și le transmitem sincere condoleanțe”. Am încercat, în această cârticică – apelând și la ajutorul colegilor de breaslă, cărora le mulțumesc cu acest prilej –, să schițez un portret al actorului, parcurgând șirul personajelor lăsate în amintirea marilor și micilor ecrane, în memoria afectivă a milioane și milioane de spectatori din țară și din lumea întreagă. Firește, este loc de multe alte „trimiteri”, pentru întregirea acestui portret. Țin minte, de pildă, momentul primului festival internațional „BFest” (era, dacă nu mă înșel, anul 2004), când lui Ilarion Ciobanu i-a fost decernat un Premiu de Excelență al Ministerului Culturii și Centrului Național al Cinematografiei pentru contribuția sa la arta cinematografică, și o sală întreagă l-a aplaudat în picioare, minute în șir. Uniunea Cineaștilor a acordat actorului Ilarion Ciobanu, în afara premiilor enunțate în această carte, medalia „Centenarul Cinematografului Românesc”, în 1996. În revista „Noul Cinema”, nr. 66 (288), contribuția actorului la arta cinematografică era astfel sintetizată: „Până astăzi Ilarion Ciobanu a adunat o familie formată din 45 de ... rude (aluzie la declarația actorului conform căreia, pentru el, personajele interpretate în trecut sunt niște „rude moarte”, **n.m.**) Personajele sale sunt de neuitat fie că au descins din literatură precum Mitru Moț din *Setea* (1960), și Petre Petre din *Răscoala* (1965); sau din istorie, ca oșteanul lui

Decebal, Gerula (*Columna*, 1968), Vasile, unul dintre cei 13 răzbnători ai morții lui Mihai Viteazul (*Nemuritorii*, 1974), Fripp (*Cantemir și Mușchetarul român*, 1975), Maiorul Grozea (*Pentru Patrie*, 1978), Colonelul Cristescu (*Rug și flacără*, 1979) sau în *Pe aici nu se trece* (1975), *Mihai Viteazul* (1970), *Ecaterina Teodoroiu* (1978), *Iancu Jianu* (1981); sau din actualitate cum a fost Nea Barbu, tipograful din *Fapt divers* (1985). Adesea titlul filmului era definitoriu pentru tipul de caracter interpretat: *Omul de lângă tine* (1962), *Apoi s-a născut legenda* (1969), *Omul care ne trebuie* (1979). A respira firesc în climatul realismului socialist însemna o mare, o foarte mare performanță, dar Ilarion Ciobanu a reușit acest lucru de fiecare dată, forța sa de convingere punând stăpânire pe fiecare rol cu miză mare în epocă: *Lupeni 29* (1962), *Vremea zăpezilor* (1966), *Cartierul veseliei* (1964), *Facerea lumii* (1971), *Asediul* (1971), *Pădurea pierdută* (1972). Cel ce declara în interviul citat mai sus: „Meseria care ar fi fost, într-adevăr brățara mea de aur ar fi fost cea de marinar...” a fost marinar pe ecran abia în 1975, în *Orașul văzut de sus*. Câteva coproducții recente, *Secretul epavei*, *Misterele mărilor*, *Întâlnire în Atlantic* l-au readus în mediul marin, căruia îi duce dorul și căruia i-a consacrat și scenariul unui film, *Tridentul nu răspunde* (1981). L-am regăsit și ca personaj de cursă lungă în serialele noastre TV *Toate pânzele sus* (1976) și *Lumini și umbre* (1983) și în serii ale marelui ecran: comisarul

Roman în *Cu mâinile curate* (1972), *Conspirația* (1973), *Departee de Tipperary* (1973), *Ultimul cartuș* (1973), *Capcana* (1974) sau Traian Brad în *Profetul, aurul și ardelenii* (1978), *Artista, dolarii și ardelenii* (1980), *Pruncul, petrolul și ardelenii* (1981). În ultimii ani l-ați văzut doar în muscalul din *Crucea de piatră* (1994). Îl așteptăm în *Terente* și serialul TV *Ochii care nu se văd...* Singura evadare din perimetrul ecranului și-a permis-o la masa de scris. Am recunoscut stilul său inconfundabil de pe ecran și în versurile, proza și scenariile sale scrise cu nerv și sensibilitate, cu ironie și profunzime și cu acea naturalețe care rămâne pecetea talentului său, indiferent de domeniul în care se exprimă”. Continuând acest demers recapitulativ, aş adăuga, acum, la această schiță de portret, câteva particularități determinante ale actorului Ilarion Ciobanu (apelând și la caracterizări ale unor confrăți, pe care mi le însușesc): esențialul său atu, în tot ce a întreprins pe ecran, au fost datele propriei experiențe de viață, de unde și sintagma adesea preluată conform căreia stilul e omul (și invers), determinantă în stilul său specific fiind severa economie a mijloacelor de expresie, de unde și formula deasemenea mult uzitată a actorului dintr-o bucată, cu tăceri atât de expresive și cuprinzătoare, personajele sale îmbinând permanent, cum s-a mai spus, forța morală cu forța fizică. Mi-aș îngădui și alte câteva sublinieri: consider, de pildă, că Titus Popovici a avut un rol esențial în structurarea carierei cinematografice a lui

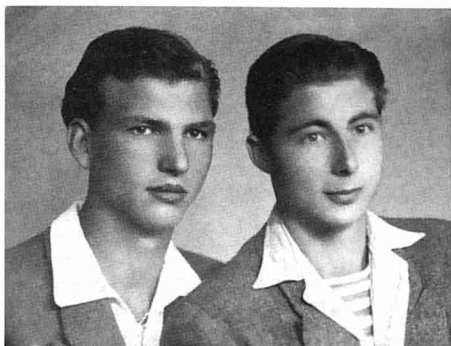
Ilarion Ciobanu. Până a ajunge la argumentele principale ale acestei observații, țin să rememorez un episod de la începutul carierei actricești a lui Ilarion Ciobanu, și anume modul în care a ajuns să-l interpreteze pe Mitru Moț din *Setea*. Într-o seară, regizorul Vladimir Popescu-Doreanu l-a găsit, cam amețit, pe Ilarion, la „Mon jardin”, drept pentru care l-a dus acasă să-l culce, plănuiind ca a doua zi să-l ducă la Buftea, unde aveau loc „probe” pentru filmul *Setea*, considerându-l potrivit pentru rolul lui Ezechil (care avea să fie jucat de Virgil Platon). Când s-a trezit dimineață, Ilarion a zărit pe perete poza soției lui Vladimir Popescu-Doreanu și s-a întrebat, nu fără un pic de spaimă, cum a ajuns în patul respectivei doamne, dar n-a avut timp să-și răspundă, deoarece a fost dus, conform planului, la Buftea. Acolo era și Titus Popovici, scenaristul filmului, care, văzându-l pe Ilarion a zis „ia bărbierii-l pe ăsta!”. Așa a devenit Ilarion Ciobanu Mitru Moț. Titus Popovici rezumă astfel întâmplarea : „Iacătă-l și pe Mitru Moț!” am spus regizorului”. Și adaugă : „Ca titlu de curiozitate, pot să spun că tocmai în ziua aceea fusese dat afară din Institut, „pe bază de lipsă de talent”, ziceau autorii inspiratei decizii, „pe bază de inflexibilitate a șirei spinării”, spun eu astăzi...”. Apoi, Titus Popovici – cum am lăsat să se înțeleagă – a scris rol după rol pentru Ilarion Ciobanu, printre personajele special concepute pentru Ilarion Ciobanu numărându-se, neîndoios, Gerula din *Columna*, comisarul Roman din serialul „mâinilor

curate”, Traian Brad din serialul cu ardeleni în Vestul sălbatic, personajul din serialul TV *Lumini și umbre*, Vasile din *Nemuritorii ...* Scriitorul Titus Popovici evocă, și el, această situație: „E mai puțin important să spun acum, în aceste fatal-sumare rânduri, că nici un alt actor nu m-a inspirat mai mult și mai profund, că, atunci când scriu un rol pentru Ilarie, replicile curg de la sine, planul inițial al personajului se dă peste cap, explodează, schema inerentă transformându-se în ceva viu, contradictoriu și masiv, refuzându-se simbolismului, soluțiilor de mântuială și falsității, căpătând o încărcătură de omenesc, de înțelegere și da! de bunătate. E, de asemenea, foarte puțin important să înșir lungul șir al ficțiunilor mele cărora le-a dat viață proprie, irepetabilă și inconfundabilă: șeful dac Gerula, cel ce nu recunoaște niciodată înfrângerea, comisarul Roman făcând față cu amarnic și necruțător humor pistolarilor din anii 45 și politicienilor ce le inspirau acțiunile, acel senzațional Ilarie țăranul care-și gonește fiul de acasă pentru că e comunist și moare în fața plutonului de execuție strigând: «Dacă-i pe-așa, atunci trăiască comuniștii!», Traian Brad, ardeleanul care se duce în America să aibă de unde învăța ăsta micu oarece meserie...”. Între Titus Popovici și Ilarion Ciobanu s-au creat premisele unei adevărate prietenii, s-a produs și un adevărat transfer de însușiri, dacă mulți dintre apropiații basarabeanului Ilarion Ciobanu considerau că vorbește ca un ardelean, aceasta se datorează, desigur, și

apropierii sufletești a actorului de scriitorul Titus Popovici, care a protejat cu dăruire cariera actorului. Nu întâmplător, după moartea scriitorului (în 1994), s-a încheiat și cariera cinematografică a lui Ilarion Ciobanu. Despre Ilarion Ciobanu și calitățile sale actricești a scris adesea, de-a lungul anilor, criticul cinematografic Călin Stănculescu, iar actorul a avut o prețuire deosebită, dintre critici, pentru Eva Sîrbu, căreia i-a și acordat cel mai substanțial interviu (din care am și citat în acest volum), el, care nu prea iubea interviurile. Definitiv pentru Ilarion Ciobanu rămâne și acea „gravitate statuară” de care vorbea Eva Sîrbu într-un comentariu citat. Subscriu și la alte considerații ale confrăților, cum ar fi și aceea a lui Valerian Sava, formulată cândva (într-o fază mai plauzibilă a carierei sale de critic cinematografic) în felul următor: „Nu a fost un actor de compoziție, ci unul de substanță. El era candid și inteligent în credință, nu fanatic și patetic, ca personajele din anii '50. Ilarion Ciobanu a efectuat o turnură determinantă în tipologia personajelor arhetipale”... Aș reține, aici, și o precizare a criticului Magda Mihăilescu (dintr-un mic eseu din revista „Cinema”, după premiera filmului *Fapt divers*, în februarie 1985): „Actorul sută la sută cinema, neatins de teatru nici cu o floare, Ilarion Ciobanu, este, prin excelență, și unul dintre marii actori de cursă lungă ai filmului românesc”. Concluziv, putem spune că Ilarion Ciobanu este un „actor unic” nu numai pentru că s-a

dedicat exclusiv cinematografului ci și pentru că, în felul lui, a revoluționat arta interpretativă, renunțând, practic, la „interpretare”. Dar am promis să revin la filmulețul de nici patru minute din 2004, care a încheiat, practic, cariera actorului, un filmuleț pe care l-am numit „cu totul și cu totul special”, și care este, în fapt, cu totul și cu totul special. Din mai multe motive. Întâi, pentru că aparține tânărului realizator Ioachim Ciobanu, fiul lui Ilarion. În al doilea rând, pentru că actorul nu se află în fața unui rol oarecare, ci el este însuși Dumnezeu. Filmul se numește *Bored* și este al doilea scurt metraj al regizorului Ioachim Ciobanu, după *Yellow* (2002) și înainte de *Freeze* (2005). Ce face Dumnezeu în *Bored*? Ce să facă, joacă șah cu Diavolul (Matei Florian), în timp ce omenirea e zguduită de sinistre catastrofe și cataclisme, Dumnezeu joacă șah până se plictisește, piesele de șah continuând singure partida... Rămâne deosebit de semnificativ faptul că actorul a debutat (cu aproape cinci decenii în urmă) prin a fi „el însuși” în scurt metrajul lui Manole Marcus *Într-o dimineață după ploaie*, și s-a despărțit de film fiind Dumnezeu în filmul fiului său, *Bored*... Ar mai fi de semnalat o „simplă coincidență”. Actorul ne-a părăsit, cum spuneam, tot într-o dimineață (de duminică!), devreme, la ora cinci, în trista zi de 7 septembrie dinspre sfârșitul verii 2008. Sunt „simple coincidențe” care ne taie respirația...

Ilarion CIOBANU – FOTOGRAFII PERSONALE

La 17 ani, hamal în Portul Constanța, cu
prietenul său Mitică

Medalia de brigadier
pe șantierul tineretului
Bumbesci-Livezeni

1959, rugbyst la Progresul București

		U.C.F.S. FEDERAȚIA ROMÂNĂ DE RUGBY	
Nr. matricol <u>580</u>		Numele <u>CIOBANU</u>	
Prenumele <u>ILARION</u>		Născut în localitatea _____	
La data de <u>26-X-1934</u>		Raion _____ Regiunea _____	
Bul. Identitate seria <u>D.o. 339603</u>		Este sportiv legitimat al Federației și are dreptul de a reprezenta în com- petițiile sportive, asociația sau clubul sportiv menționat pe contrapagină.	
L. S. _____		Semnatura Federației. <u>R. Popa</u>	
Semnatura Federației. <u>R. Popa</u>		FEDERAȚIA ROMÂNĂ RUGBY	

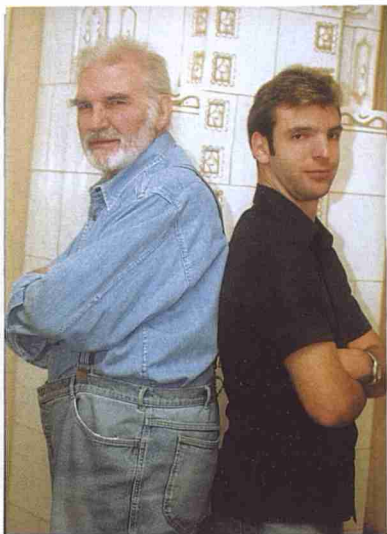
Numele CIOBANU
Prenumele ILARION
București _____ 19 _____

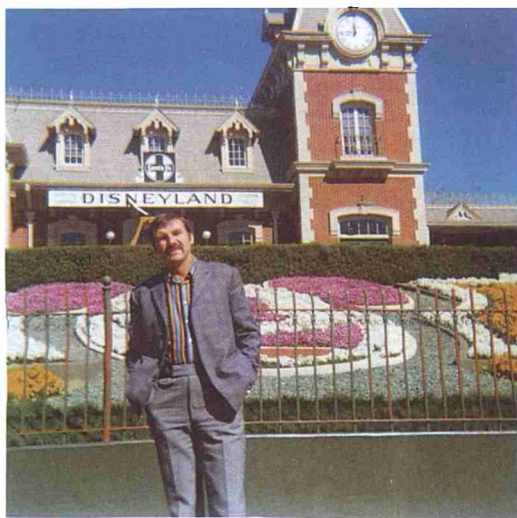
1972, căsătoria cu Marion Ciobanu

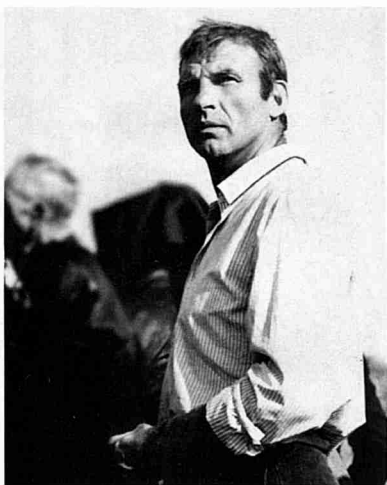
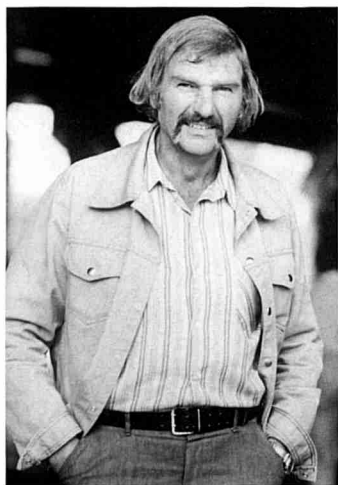
1983, „Ciobanii” la o conferință de presă

Cu fiul Ioachim

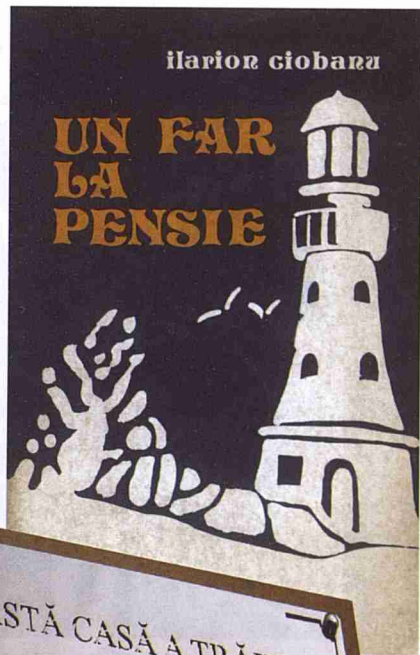
Pe mapamond

La repetiții, pe platoul de filmare

Editura Junimea, 1980

ÎN ACEASTĂ CASĂ A TRĂIT
ILARION CIOBANU
1931 - 2008
PERSONALITATE MEMORABILĂ
A CINEMATOGRAFIEI NATIONALE

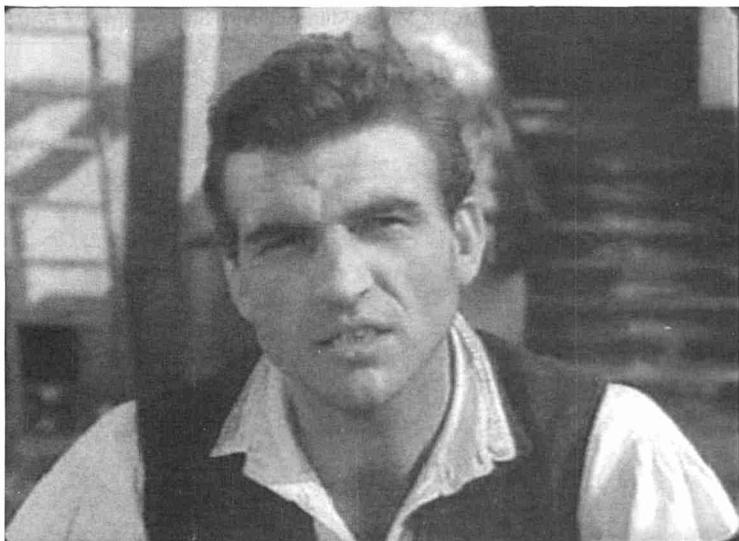
UNIUNEA CINEASTILOR DIN ROMANIA

Omagiul colegilor, 2010

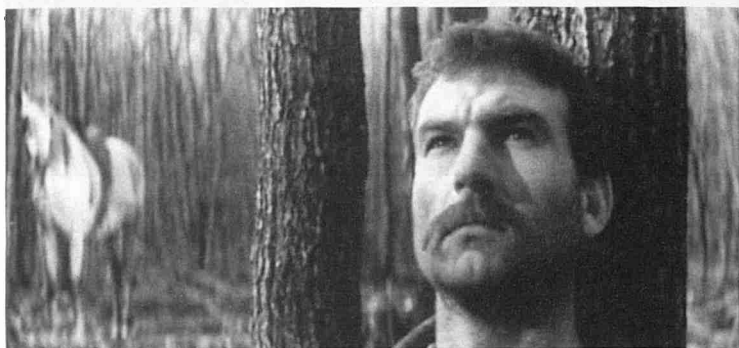
Ilarion CIOBANU – FOTOGrame DIN FILME

1960 Setea (MitrU Moŧ) R Mircea Drăgan I Aurel Samson, Alexandru Roşianu

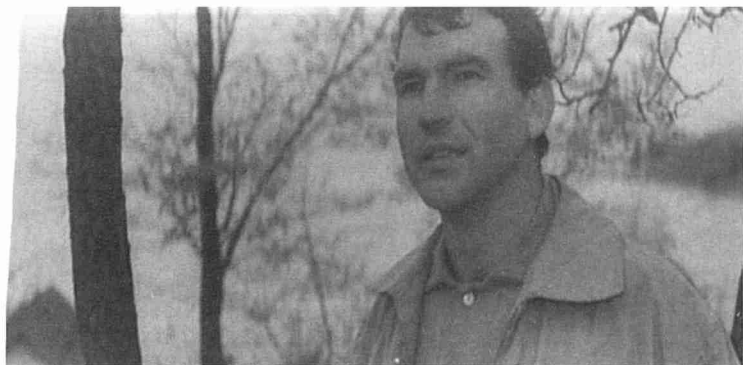

1965 Rascoala (Petre Petre) R Mircea Muresan I Nicu Stan

1966 Vremea zăpezilor (Pavel Pavel) R Gh. Naghi I Nicu Stan

1970
Facerea lumii
R Gh Vitanidis
I Ovidiu Gologan

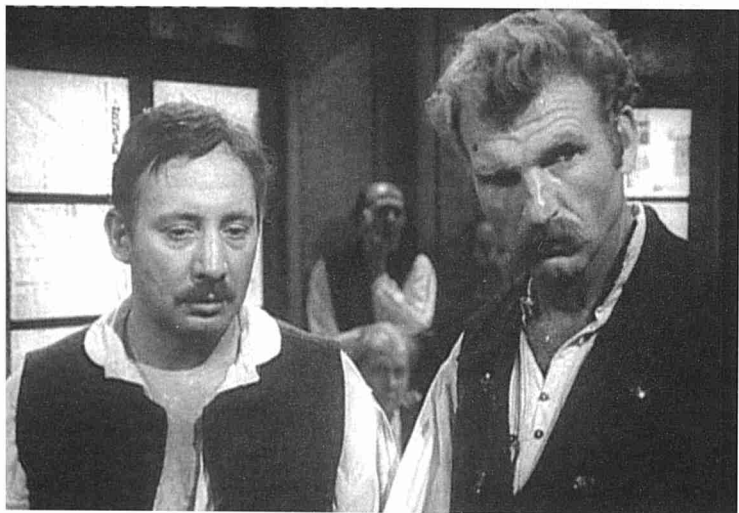

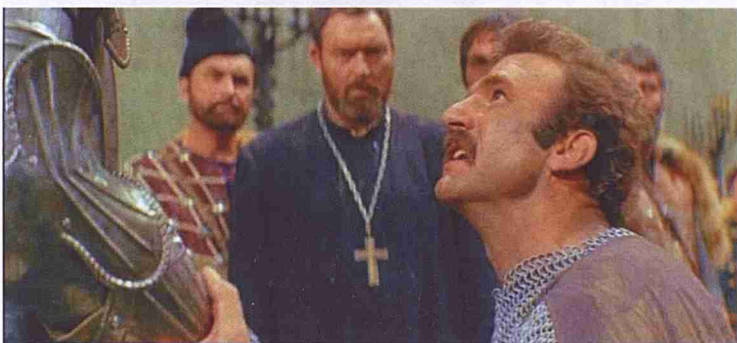
1968 Apoi s-a născut legenda (Redea) R Andrei Blaier I Nicu Stan

1969 Doi bărbi pentru o moarte (Pavel Costan) R Gh. Naghi I Nicu Stan

1970 Mihai Viteazul (Stroe Buzescu) R Sergiu Nicolaescu I George Cornea

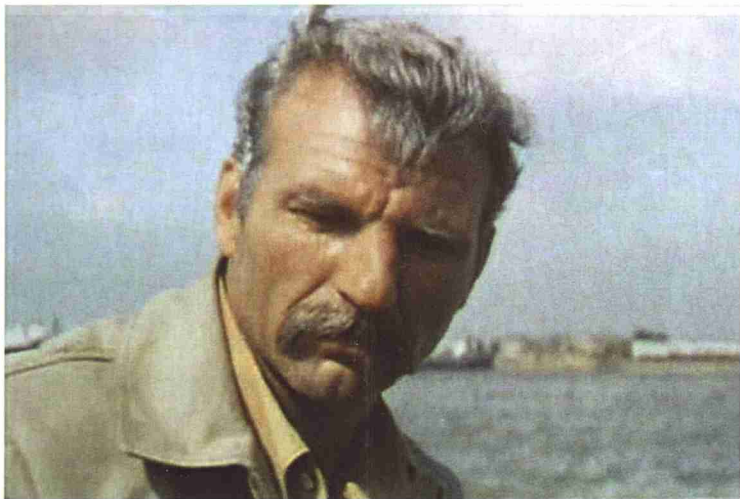

1971 Asediul
(Drăgan)

R Mircea Mureșan

I George Cornea

1972 Cu mainile curate (Mihai Roman) R Sergiu Nicolaescu I Al. David

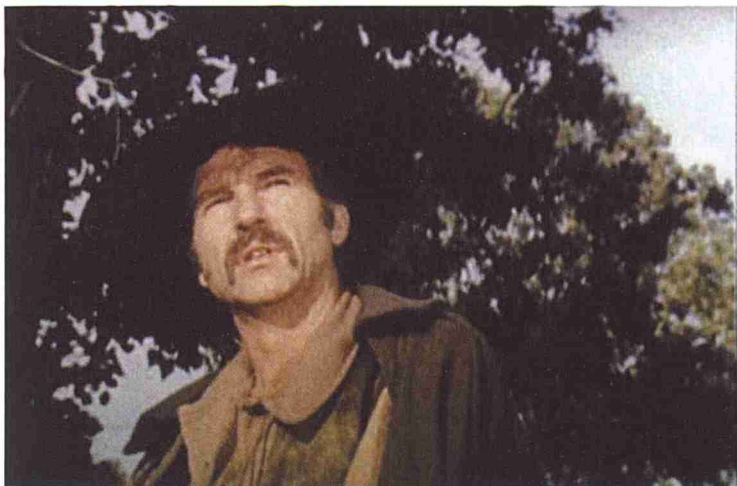

1974 Nemuritorii (Vasile) R Sergiu Nicolaescu I Al. David

1975 Cantemir (Fripp) R Gh.Vitanidis I N. Girardi

1975 Mușchetarul român (Fripp) R Gh.Vitanidis I N. Girardi

1977 Pentru Patrie (Maiorul Moise Grozea)

R S. Nicolaescu I N. Girardi, Al. David, M. Mladin

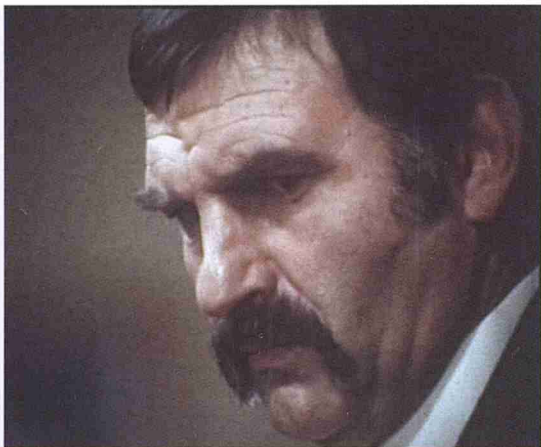

1978 Ecaterina Teodoriu (Bercea) R Dinu Cocea I Marian Stanciu

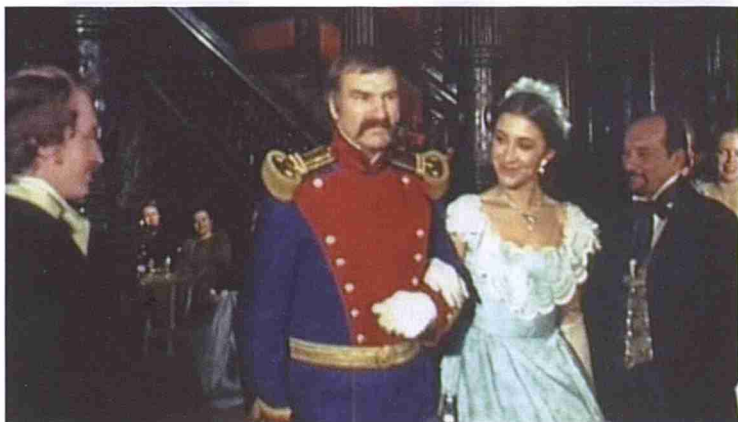
1978 Gustul și culoarea fericirii (Dir. general) R F. Cernăianu I I. Marinescu

1979 Rug și flacăără (Cristescu) R Adrian Petringenu I Aurel Kostrakiewicz

1980 Pruncul,petrolul și ardelenii (Traian) R Dan Pița I Marian Stanciu

1984 Râdeți ca-n viață (Tudor) R Andrei Blaier I Dumitru Costache-Fony

CUPRINS

Stilul e omul (și invers)	3
De la Mitru Moț la Petre Petre	13
Apoi s-a născut legenda... ..	21
În zodia comisarului Roman	29
Istoria și prezentul în dialog... ..	35
Șapte filme dintr-un an	40
Actorul „care ne trebuie”	46
„Fapte diverse” ale cotidianului	53
Ultimii ani '80	58
Final de carieră	62
Recurs la biografie	67
Două dimineți (una, sigur, de duminică)	83
Fotografii personale	91
Fotograme din filme	96

În aceeași colecție:

- Dana Duma - **GOPO**
- Călin Căliman - **JEAN MIHAIL**
- Aura Puran - **PAUL CĂLINESCU**
- Mircea Alexandrescu - **LIVIU CIULEI**
- Laurențiu Damian - **ELISABETA BOSTAN**
- Jean Georgescu - **TEXTE DE SUPRAVIEȚUIRE**
- Călin Căliman - **ION BOSTAN**
- Dinu-Ioan Nicula - **CĂLĂTORIE ÎN LUMEA ANIMAȚIEI ROMÂNEȘTI**
- Nicolae Cabel - **VICTOR ILIU**
- Doina Bunescu - **COLEA RĂUTU**
- Corneliu Medvedov - **OVIDIU GOLOGAN**
- Mihnea Gheorghiu - **FIERUL ȘI AURUL**
- Manuela Cernat - **JEAN NEGULESCU**
- Marin Mitru - **MIRCEA DRĂGAN**
- **PREMIILE CINEAȘTILOR 1970 - 2000**
- Viorel Domenico - **CLAYMOOR**
- **PREMIILE CINEAȘTILOR 2000 - 2005**
- Elena Saulea - **CINCI SCENOGRAFI LA RAMPĂ**
- Călin Căliman - **CINCI ARTIȘTI AI IMAGINII**
- Ioana Popescu - **DE VORBĂ CU IOAN GRIGORESCU**
- Elena Saulea - **CINCI REGIZORI, CINCI VOCI DISTINCTE**
- Eva Sîrbu - **ACTORI CARE NU MAI SUNT**
- Dana Duma - **BENJAMIN FONDANE CINEAST**
- Călin Căliman - **ILARION CIOBANU, ACTORUL UNIC**

Grafica pentru copertile colecției: **MICU VENIAMIN**

...Visam să fac din stele
Cununi...

Ilarion Ciobanu

CENTENARUL CINEMATOGRAFULUI ROMÂNESC